

Hiiumaa majandusülevaade

2008

Kärdla 2009

SISUKORD

I SAATEKS	3
II HIIUMAA MAJANDUSE ÜLDNÄITAJAD	7
Käibed	
Lisandväärtused	
Põllumajandus	
Kalandus	
Tööstus	
Toiduainetetööstus	
Puidutööstus	
Plastitööstus	
Muu tööstus	
Ehitus	
Kaubandus	
Turism	
Transport	
Muud	
III TÖÖHÕIVE	41
Keskmine palk	
Laenud, säästud	
Kompetentsusest	
IV AVALIK SEKTOR	49
Hiiumaa omavalitsused võrdluses Eesti omavalitsustega	
V PROGNOOSID JÄRGNEVATEKS AASTATEKS	57
VI HIIUMAA EDUKAD ETTEVÕTJAD.....	59
VII KOKKUVÕTE	60
Koostajad	
Allikad	

I SAATEKS

Te hoiate käes järjekordset Hiiumaa majandusülevaadet. Käesoleva majandusülevaate taotluseks on jäädvustada aasta 2008 Hiiumaa majanduses finantsnäitajates ja sisus. Iga kokkuvõtte peaks samal ajal vaatama tulevikku. Seda oleme me püüdnud teha ka käesoleva trükise lehekülgedel.

Maailmas on avaliku sektori roll majanduses ja selle arendamisel viimaste aastate jooksul oluliselt kasvanud. Koos arendustegevusega on kasvanud vajadus arendustegevuse sisulist tulemuslikkust mõõta. Hiiumaa majandusülevaade pakub seda võimalust juba enam kui kümmekond aastat.

Hiiumaa majandusülevaadete ja tarbijahinnaindeksi andmetele tuginedes on Hiiumaa majanduse lugu kokkuvõttes vaikse hääbumise lugu, sest kalanduse ja kalatööstuse mahtude vähenemine muutis olematuks edu teistes sektorites. 2007. aasta näitas, et saare majanduse kasvuks on uus põhi olemas. Aeg on riigi, omavalitsuste ja ettevõtjate koostöös jõuda saare majanduse sisulise arendamiseni ja jätkusuutliku kasvuni.

Tahame avaldada tänu ettevõtjatele ja omavalitsusjuhtidele, kes leidsid aega oma valdkonna sisuga tutvumiseks ja ei olnud kitsid kaastööga.

Hiiumaa majandusülevaade on võrreldes eelkäijatega veidi muutunud. Olulisemateks muudatusteks on:

- Kasutatakse Eesti majanduse üldist konteksti, kui taustsüsteemi Hiiumaa majanduse arengute ja seisundi hindamiseks;
- Ei avalda ettevõtete majandusnäitajaid, soovi korral leiab ettevõtete aastaaruanded Äriregistrist (www.rik.ee).

Äriregistri andmetel vähenes 2008. aastal Hiiumaal ettevõtjate arv kuue võrra (964), sealjuures vähenesid aktsiaseltside arv ühe tulundusühistute arv ühe ja füüsilisest isikust ettevõtjate arv 58 võrra. Osühingute arv suurenes 53 võrra ja Hiiumaal alustas tegutsemist üks välismaa äriühingu filiaal.

Koostajatena loodame, et käesoleva ülevaate lugemine pakub teile samavõrd leidmis- ja äratundmisrõõmu, kui meile koostajatena.

Elmo Harjak

Swedbank Hiiumaa kontori suurkliendihaldur

Matti Lüsi

Sihtasutus Tuuru konsultant - projektijuht

Eesti majandus 2008

2008. aasta septembris Ameerika Ühendriikidest üle maailma leviv finantskriis, kasvab kiiresti üle majanduskriisiks, vähendades kogunõudlust maailmas tervikuna. Eesti väike majandus sõltub vahetult meie ümber toimuvast. Alljärgnevalt toome välja Eesti majandust iseloomustavad põhinäitajad: majanduskasv turuhindades, tarbijahinnaindeks, tööstustoodangu mahu muutumise 2008. aasta kvartalite lõikes.

2008. aasta neljandat kvartalit võib lugeda ülemaailmse majanduskriisi alguseks. Statistikaameti andmetel näitas 2007. aasta neljas kvartal Eestis tagasihoidlikku majanduskasvu 4,5%, samuti vähenes tööstustoodangu kasvu kiirus. Majanduse aeglustumise kõrval kasvasid 2007. aastal kiiresti hinnad, tarbijahinnaindeks oli 11%.

Juba 2008. aasta esimene kvartal üllatab Eestit 0,3% majanduslangusega. Võrreldes eelneva 8 aasta majanduskasvuga, mis jäi vahemikku 4,8% (2002) - 11,4% (2006), võiks märkida, et Eesti majanduse kasv peatus. Sügiseni, e. globaalse majanduskriisi alguseni oli jäänud veel ligikaudu pool aastat. 2008. aasta I kvartal toob kaasa ehitussektori mahtude languse jättes tööta esimesed 6000 ehitajat. Tööstustoodang kasvab I kvartali jooksul 2%. Samuti väheneb väliskaubanduse defitsiit, import väheneb esimeses kvartalis 10% võrra. Hoolimata ekspordi 2% kasvust väheneb Eesti tööstustoodang märtsis 5%.

Teises kvartalis langeb Eesti majandus võrreldes 2007. aasta teise kvartaliga 1,2%. Samas kasvab tarbijahinnaindeks 10,5%. Suur osa selles on elektri ja sooja hindade kasvus. Kinnisvaratehingute arv väheneb võrreldes eelmise aasta teise kvartaliga kolmandiku võrra. Elektritarbimine on teises kvartalis vähenenud 28%.

2008. aasta kolmas kvartal toob endaga kaasa 3,2% majanduslanguse. Sisenõudlus on kahanenud 9,5%. Kulutused vähenesid kõigis valdkondades välja arvatud eluase, tervis, haridus ja meelelahutus. Tööstustoodangu maht, mille vähenemine algas märtsis, on oktoobriks vähenenud 10%. Novembris kasvas tarbijahinnaindeks 8%.

Ehitusettevõtete käive Eestis ja välismaal vähenes 16% võrra. 2008. kolmandas kvartalis väljastati 1000 ehitusluba, mis oli poole vähem kui eelmise aasta kolmandas kvartalis. Ehituslepingute maht võrreldes eelmise aastaga vähenes 35% ja võrreldes II kvartaliga 20%.

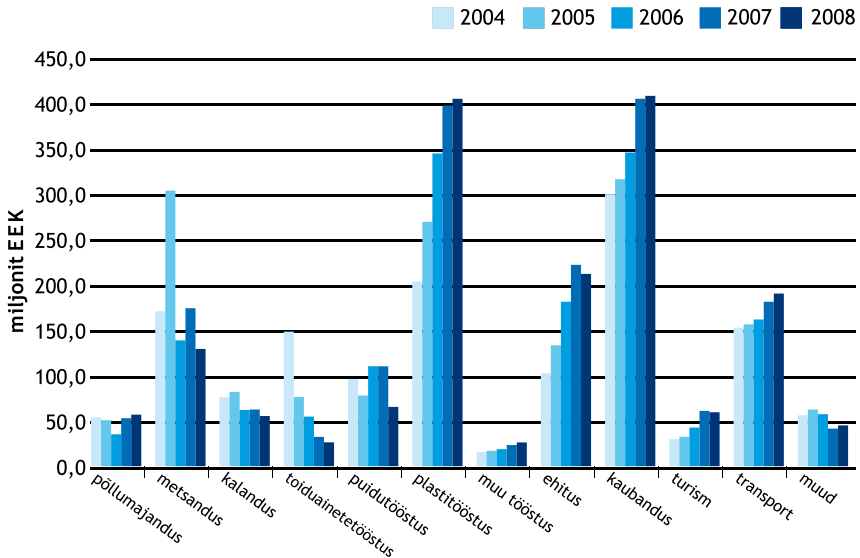
Neljandas kvartalis kukkus Eesti majandus 9,2% võrreldes eelmise aasta neljanda kvartaliga. Majanduslanguse peamiseks põhjuseks on suur langus tööstussektoris. 2008. aasta jooksul vähenes tööstustoodang kokku 6,5%. Eesti Pank prognoosib 2009. aasta majanduslanguseks 5,0%. Kõige enam vähenes aasta jooksul ehitusmaterjalide tootmine. Registreeritud töötus saavutab 7,6% taseme. Ehitusmahud on võrreldes eelmise aastaga vähenenud ligikaudu poole võrra. Ehitushinnaindeks suurenes 3,4%. Tarbijahinnaindeks langeb 4,1%-ni. Kokku suurenes tarbijahinnaindeks 2008. aastal 10,4%.

II HIIUMAA MAJANDUSE ÜLDNÄITAJAD

Käibed

	2004	2005	2006	2007	2008	kasv 07-08
Põllumajandus	53,9	51,6	35,4	53,3	57,7	8%
Metsandus	171,2	303,7	138,1	174,4	129,5	-26%
Kalandus	76,3	82,1	61,5	62,6	55,2	-12%
Tööstus kokku	463,7	438,8	527,8	564,7	523,5	-7%
Toiduainetetööstus	148,7	75,9	53,8	32,1	26,3	-18%
Puidutööstus	96,6	77,8	111,0	111,2	65,2	-41%
Plastitööstus	203,8	269,4	345,6	398,8	406,3	2%
Muu tööstus	14,6	15,7	17,3	22,6	25,7	14%
Ehitus	102,6	133,7	181,7	222,1	211,9	-5%
Kaubandus	300,2	316,7	346,2	405,2	408,9	1%
Turism	28,6	30,9	42,3	60,7	59,3	-2%
Transport	152,2	156,3	161,8	181,3	190,4	5%
Muud	55,5	62	57,8	41,1	44,8	9%
KOKKU	1233,0	1272,1	1552,7	1765,4	1681,2	-5%

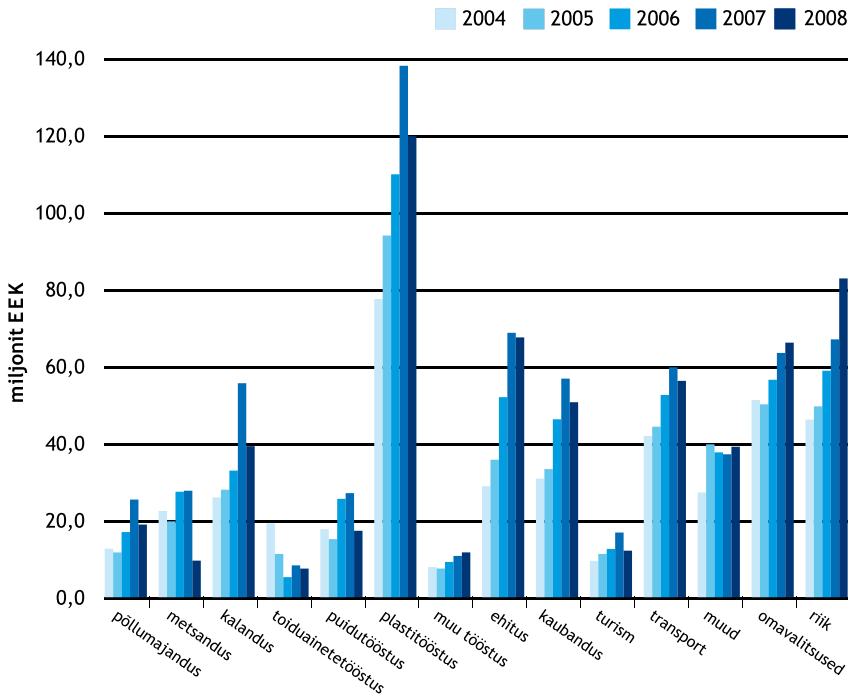
Majandusharude käibed

Lisandväärtused

	2004	2005	2006	2007	2008	kasv 07-08
Põllumajandus	12,9	11,8	17,1	25,4	18,9	-25,6%
Metsandus	22,5	19,8	27,5	27,7	9,6	-65,3%
Kalandus	26,0	27,9	32,9	55,5	39,3	-29,2%
Tööstus	122,5	127,7	150,2	184,1	157,0	-14,7%
Toiduainetetööstus	19,5	11,3	5,5	8,5	7,6	-10,6%
Puidutööstus	17,7	15,2	25,7	27,1	17,4	-35,8%
Plastitööstus	77,2	93,6	109,5	137,5	120,1	-12,7%
Muu tööstus	8,1	7,6	9,5	11,0	11,9	8,2%
Ehitus	28,9	35,9	52,1	68,5	67,4	-1,6%
Kaubandus	31,0	33,4	46,2	56,7	50,7	-10,6%
Turism	9,6	11,6	12,9	17,0	12,3	-27,6%
Transport	41,9	44,3	52,6	60,0	56,3	-6,2%
Muud	27,2	39,7	37,8	37,2	39,2	5,4%
Riigiasutused	51,2	50,1	56,6	63,3	65,9	4,0%
KOV	46,1	49,5	58,7	66,8	82,5	23,6%
Kokku	397,3	431,9	544,7	662,2	599,1	-9,5%

Majandusharude lisandväärtused

Põllumajandus

Sektoris esindatud: taimekasvatus, piimakarjakasvatus, lihakarja ja seakasvatus

Netokäive: 57,7 miljonit krooni, 8%

Töökohti: 54, -24%

Lisandväärtus: 18,9 miljonit krooni, -25,6%

Investeeringud: 19,4 miljonit krooni, 19%

Suurim investeering: 9,4 miljonit krooni, Mardi OÜ

Netopalk: 9721 krooni, 33%

2008. aasta lõpp oli Hiiumaa piimakarjakasvatajatele rohkem kui keeruline. Hiiumaa suurpiimatootja kommentaarist lähtuvalt oli oma osa siin Hiiumaa piima tagasihoidlikul kvaliteedil. Veelgi enam, situatsioon, kus pärast piimaproovide võtmist ukse tagant veel mõned ämbrid piimaga (ilma proove võtmata) ühisesse paaki juurde kallatakse, on uskumatu. Ühise piima solkimine lõpetab varem või natuke hiljem kõigi piimatootjate tegevuse, kui nad just südant kõvaks ei tee ja konkreetset talumeest piimaringist välja ei arva.

Tõusva turu tingimustes ei ole keeruline müüa parima hinna pakujale. Samas peavad kõik niisuguse müügistrateegia valinud ettevõtjad endale aru andma, et langeva turu tingimustes on niisugused müüjad enamasti esimesed, kelle poolt pakutud kaubast loobutakse. Piisavate varude korral ei ole parima hinna strateegia rakendamisel probleeme, näiteks kulla kaevandamise ja müügiga, kuid põllumajanduses ei ole niisugune käitumine (vähemalt pikaajaliselt) võimalik.

www.milkprices.nl annab ülevaate Euroopa ja valikuliselt maailma standardsele toorpiimale (4,3% rasva, 3,4% valku, 500 000 kg/aastas, baktereid 24999 ja soomatilisi rakke 249999) arvatud võrdluskokkuostuhindu. 2008. aastal oli toorpiima libisev aasta keskmine 1 kg kokkuostuhind Milcobel (Belgia) 5,17 kr, Humana Milch Union eG (Taani) 5,50 kr, First Milk (Ühendkuningriigid) 4,86 kr, Uus Meremaa 3,58 kr ja Ameerika Ühendriigid 4,60. Samal ajal oli Eesti keskmine toorpiima kokkuostuhind 4,64 kr (Statistikaamet).

Suurepäraselt demonstreerib loodulikest tingimustest tulenevaid eelised Uus Meremaa toorpiima kokkuostuhind, mis praktiliselt

olematuid põllumajandustoetusi arvestades on väljapool igasugust konkurentsi. Samuti on soodsam, üldjoontes sama toetusbaasi juures, Ameerika Ühendriikide toorpiima hind.

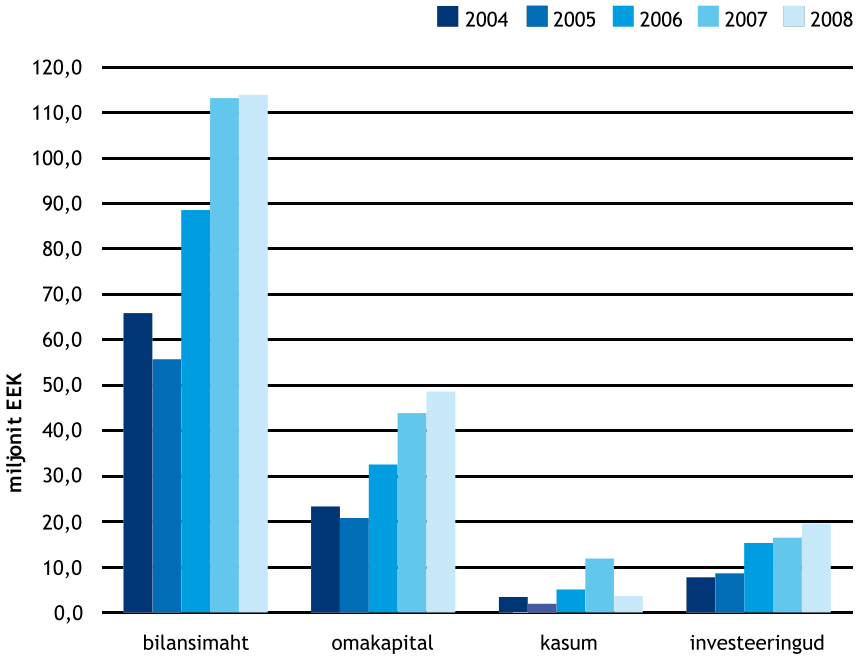
Huvitav on fakt, et Euroopa standard toorpiima bakterite arv on kaks korda madalam kui Eesti eliitkategooria toorpiimal. See avaldab oma mõju toodangule, mida niisugusest toorpii-mast on võimalik kvaliteetselt valmistada. Kui niisugune erisus oli vältimatu 18 aastat tagasi, siis tänaseks võiks Euroopa standard toorpiim ja Eesti standard toorpiim olla küll samade kvaliteedinõuetega.

Kõrgema toorpiima hinna saamine sõltub toorpiima kvaliteedist ja eeldab tootja olemasolu, kes kõrgema kvaliteediga toorpiimast ka kallima toote valmistab ja ära müüb.

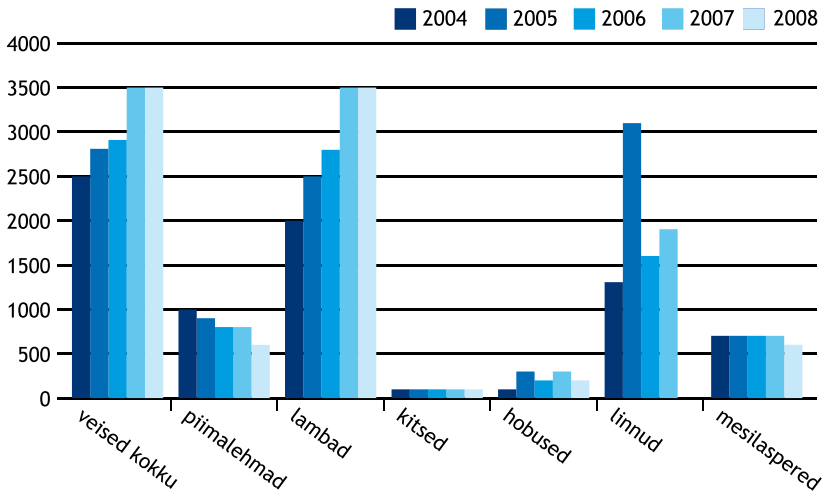
Eelmise aasta majandusülevaates sai kirjutatud, et põllumajandustoetusi makstakse Eestis võrdselt vanade Euroopa Liidu liikmesriikidega. Kahetsusega peab tunnistama, et „võrdsus“ on tinglik ja sõltub arvutamise alustest, mis näiteks taimekasvatuse jaoks on vähem võrdne, samas kui loomakasvatavate seis on parem toetuste määra ja loomaliha hinna osas - sama kategooria lihakeha eest makstav Eestis jääb pisut alla Belgias või Hollandis makstavale, ning oluliselt alla Euroopa Liidus keskmiselt loomaliha eest makstavale kokkuostuhinnale. Samas jäävad veisekasvatusega tegelevate talunike sissetulekud alla enam kui kokkuostu hinna vahe. Veiselihakasvatuse seisu kokkuvõtteks - loomade kasvatamisel ja söötmisel tehakse tööd täpselt sama palju, kuid lihakeha kehvema liigituse tõttu saadakse raha looma eest oluliselt vähem kui Euroopas.

Halb on olukord lamba- ja kitselihaga. Kokkuostuhind tapakaalus Eestis 2008 I kvartali keskmisena 35,30 kr jäi Euroopa Liidu keskmisele alla umbes kaks korda. Hiiumaa lambakasvatavate soov teha oma tapapunkt on siinkohal täiesti mõistev ja algatus igati tervitatav.

Põllumajandusettevõtete näitajad

Loomad, linnud

Metsandus

Sektoris esindatud: metsade majandamisega ja ülestöötamisega tegelevad ettevõtted

Netokäive: 129,5 miljonit krooni, -26%

Töökohti: 61, -11,6%

Lisandväärtus: 9,5 miljonit krooni, -65%

Investeeringud: 18,3 miljonit krooni, -37%

Suurim investeering: 13,4 miljonit krooni, HM Puidukaubandus OÜ

Netopalk: 14 300 krooni, 36%

Kogu Põhja - Euroopa metsandusele vajutab oma pitseri paberitööstuse osaline kolimine Brasiiliasse. Paberipuu turg Põhjamaades ei näita taastumise trendi, pigem vastupidi - elektroonilise paberi üha laiem ja ulatuslikum levik ning elektroonilise asjaajamise juurdumine vähendab paberinõudlust nii trükitööstuses kui kontorites. See-ga lootus paberipuu nõudluse taastumiseks tänases mahus tähendab paberi/papi kasutuse suurenemist teistes majandusvaldkondades.

Teiseks puidu nõudlust mõjutavaks teguriks 2008. aastal on kinnisvaraturu lae saabumine ja koos sellega majanduskasvu aeglustumine juba aasta alguses. Kinnisvara turu langustrend vähendas nõudlust puidu kui ehitusmaterjali ja mööblitööstuse tooraine järele.

Metsanduse investeerimistoetused on aidanud parandada metsandusettevõtete efektiivsust. Järgjärgult on vähenenud metsandusettevõtete poolt pakutav tööhõive ja kasvanud masinatöö osakaal.

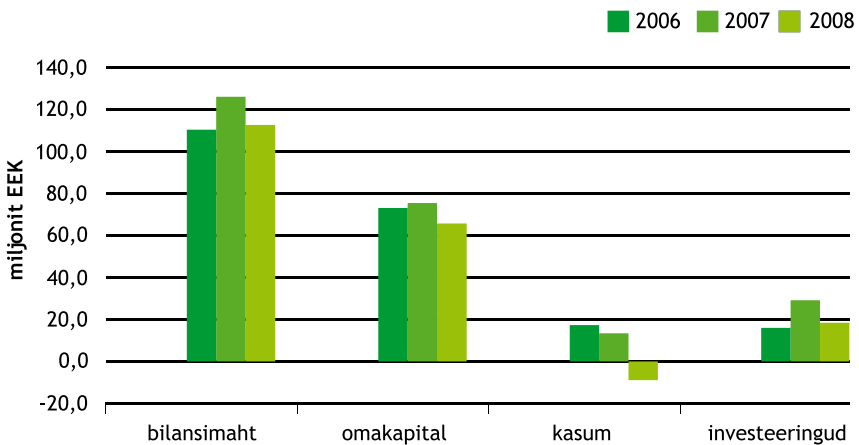
2008. aastal toetas metsandusega tegelevate ettevõtete majandustegevust küttepuidu suhteliselt kõrge hind.

Mets taastuveneergetika allikana on omandamas üha suuremat tähendust. Puit taastuveneergetika allikana ei esita olulisi nõuded puidu kvaliteedile, on regionaalse iseloomuga (tärned on majanduslikult otstarbekad mõnesaja kilomeetri raadiuses). Koos taastuveneergetika kasutamise populaarsuse kasvuga on suurenenud nõudlus puidu kui biokütuse järele. Olgu see siis küttepuiduna või hakkepuiduna.

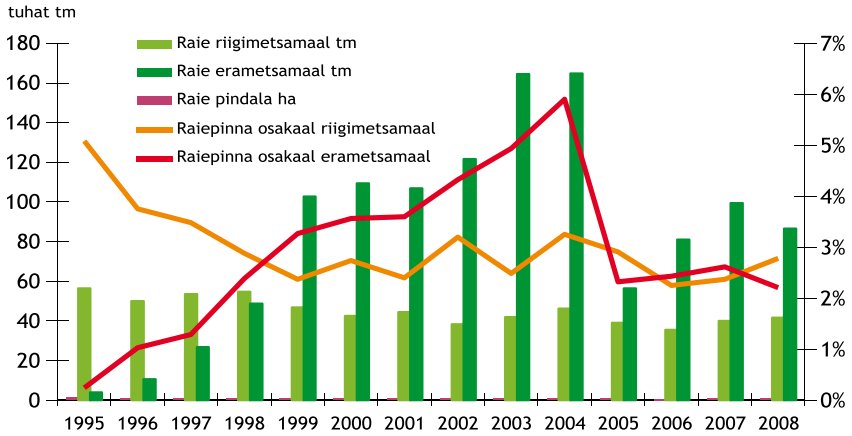
Kohaliku metsanduse arengut toetab kindlasti väikeasulate küttesüsteemide rekonstrueerimine ja üleviimne kaugküttele. Hajaasustuse kaugkütteleprojektides kasum praktiliselt puudub (kõikide osapoolte jaoks). Samas on kaasaegne kaugküttesoe samas hinnas maasoojuspumba poolt toodetuga ja sooja tootmiseks vajalik raha aitab säilitada metsanduse kui tegevusala saarel.

Kindlasti pakuks saare metsandusele tuge puidutööstuse või puidutööstuse toodangut kasutava tegevusvaldkonna väljaarendamine Hiiumaal. Näiteks annaks välikese panuse puidutarbimise suurendamiseks puit-plast (kuni 70% puitu) komposiitidel põhinevate toodete juurutamine plastiettevõtetes.

Metsandusettevõtete näitajad

Metsaraie raiedokumentide alusel Hiiumaal

Kalandus

Sektoris esindatud: kalapüügi ja kalakasvatusega tegelevad ettevõtted

Netokäive: 55,2 miljonit krooni, -12%

Töökohti: 125, -7%

Lisandväärtus: 39,3 miljonit krooni, -29%

Investeeringud: 13,7 miljonit krooni, 327%

Suurim investeering: 13,6 miljonit krooni, AS Hiiu Kalur

Netopalk: 15 152 krooni, 28%

2008. aastal lõpetab Hiiu Kalur AS tegevuse konsortsiumina. Pärast kalatöötlemise lõpetamist ja ainult kalapüügiga tegelevate ettevõtete AS Dagomar ja OÜ Kaleste kuulumist konsortsiumisse oli järgnev ettevõtete ühendamine loogiline, mis aitab kokku hoida administreerimisega ja finantsjuhtimisega seotud kulusid.

Läänemere kalapüük Hiiumaal jätkus 2008. aastal endises mahus. Kokku püüdis Hiiu Kalur 14 675 t kilu/räime ja 100 t turska. Suurem osa püütud kalast müüdi Venemaale ja Ukrainasse. Kalavarude seis Läänemeres, hoolimata teadlaste suhteliselt negatiivsetest prognoosidest ja viimastest lähtuvatest vähenevatest kvootidest, võis püügikvoodi tagamise osas pidada rahuldavateks.

Hiiumaal tegutses 2008. aastal ligikaudu 160 rannakalurit. Jätkuvalt vähenevate saakide juures aukartust äratav arv. Siiski saab lõviosa rannakaluritest oma sissetuleku muud tööd tehes ja rannakalapüügist on saanud arvestatav või vähemarvestatav kõrvaltegevusharu.

Rannikumere kalavarud on halvas seisus, kõige keerulisem on kalandusspetsialistide hinnangul situatsioon suhteliselt suletud ja riimveelises Väinameres. Kalavarude kehva seisuga tõttu räägitakse spetsialistide ringkondades kalapüügi täielikust keelustamisest rannikumeres.

2008. aastal asutati mittetulundusühing Hiiukala (www.hiiukala.org). Ühenduse eesmärgiks on Euroopa Kalandusfondi kalanduspiirkondade säästva arengu toetuse raames Hiiumaa kui kalanduspiirkonna strateegia ja tegevuskava ettevalmistamine. Kuni 2013. aastani peaks

kalanduspiirkondade säästa arengu toetuse raames Hiiumaale toetustena tulema 40 miljonit krooni.

Toetust saab küsida kalasadamate arendamiseks, kala töötlemiseks, kalandusettevõtete majandustegevuse mitmekesistamiseks, turismi toodete ja teenuste arendamiseks ning koolitustel osalemiseks.

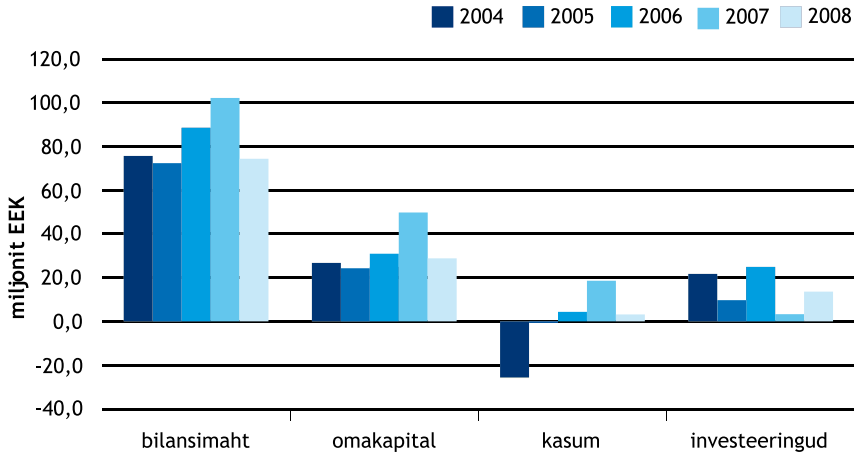
Toetuse andmise eesmärk on vähendada kalanduspiirkonna sõltuvust jätkuvalt vähenevatest saakidest peamiselt kahel viisil:

- toetada kalandusettevõtjate investeeringuid teistes tegevusvaldkondades (turism, tööstus, teenindus);
- suurendada üha väheneva püütud kala koguse müügiväärtust (e. kala müügihinda).

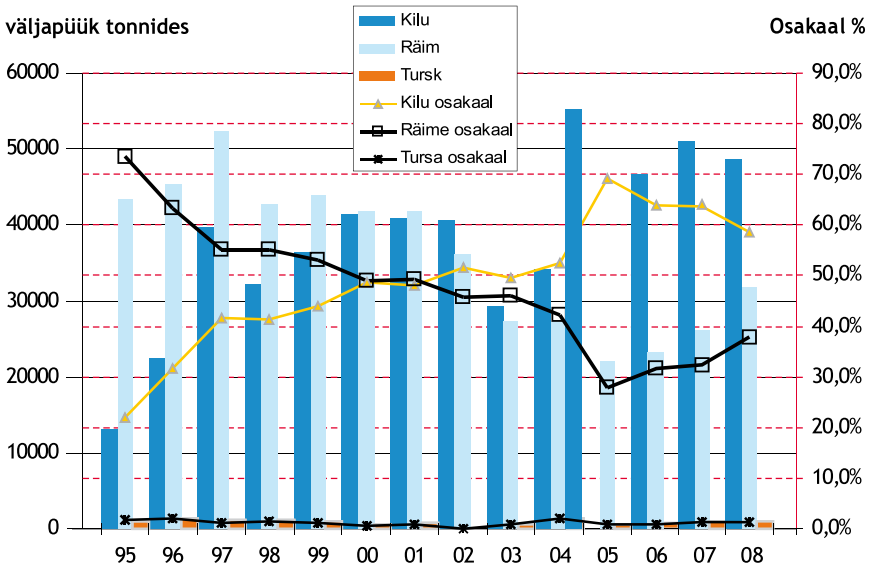
Rannakalanduse kõige mustem tulevik on püügi keelustamine kümneks või enamaks aastaks. See tooks kaasa rannakalanduse ja sellega seotud oskusteabe täieliku hääbumise.

Negatiivse stsenaariumi vältimise ainsaks teeks on rannakaluritel ühiselt aidata kaasa kalavarude taastumisele, teadlikult väljapüüke piirates, selektiivseid püügivahendeid kasutades. Koos kormoranide arvukuse mõõduka piiramisega säilitaks see rannakalanduse kui tegevusvaldkonna Hiiumaal.

Kalandusettevõtete näitajad

Kilu, räime ja tursapüük Läänemeres

Tööstus

Netokäive: 523,5 miljonit krooni, -7%

Töökohti: 749, -6%

Lisandväärtus: 157,0 miljonit krooni, -15%

Investeeringud: 29,4 miljonit krooni, -57%

Netopalk: 9732 krooni, 9%

2008. aastal vähenes tööstustoodang Hiiumaal.

2008. aasta oktoobris tegid Hiiumaa plasti- ja koostettevõtjad ettepaneku osaleda Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse klastrite arendamise programmis. Ettepanekuga ühinesid M ja P Nurst, Dale LD, B-Plast, Plastiktoos, Hiulink, Dagoplast, Safety System Eesti, Hiiumaa Ametikool ja Sihtasutus Tuuru, kelle eestvedamisel sündis ühisprojekt „Hiiumaa tööstusklastri algatus“.

Projekti raames hakati uurima ühised koostöövõimalusi turunduse, tootearenduse, ühishangete, koolituse, kompetentsi arendamise, uute äriprojektide käivitamise jt. valdkondades. Töö tulemusena koostatakse 2009. aasta lõpuks ühine strateegia ja kujundatakse välja koostöö põhimõtted.

Oma olemuselt on koostöö avatud ja sellega liituma on jätkuvalt oodatud kõik Hiiumaa tööstusettevõtteid.

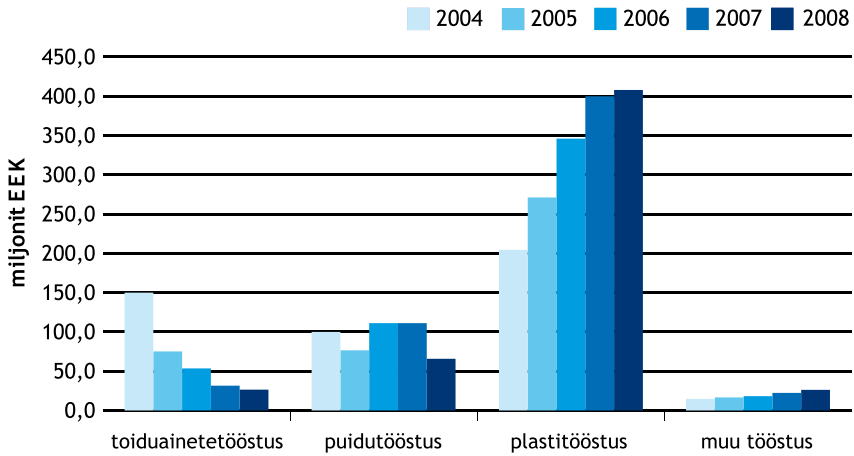
Hiiumaa tööstusettevõtjate jaoks on olemas kaks perspektiivset strateegiat:

- olla allhankija Põhjamaade ettevõtete ja osa suuremast regionaalsest väärtusahelast;
- toota kohalikust materjalist (savi, lubjakivi, puit) lõpptarbijale suunatud tooteid, turustades neid Eestis ja naaberriikides.

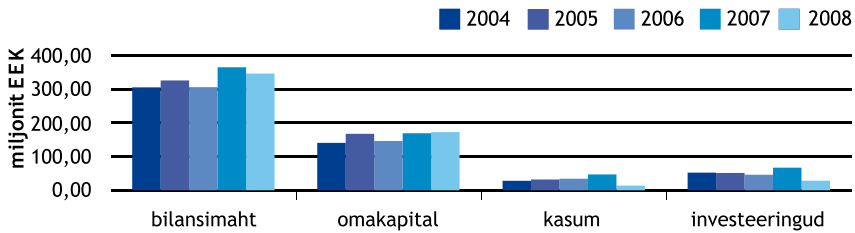
Strateegiate elluviimisel on kindlasti abi juba olemasolevate ettevõtete kogemusest. Just selle saarel olemasoleva kogemustepagasiga peaksid tootmisega seotud äriideede arendamisega seotud ettevõtjad arvestama. Siinkohal võiks nimetada, et plastisurvevalu pingid ning tööstuskeraamika ja pulbermetallurgia ettevõtetes kasutatavad

pingid on samad.

Tööstusettevõtete käive

Tööstusettevõtete näitajad

Toiduainetetööstus

Sektoris esindatud: kalatööstus, pagaritööstus ja kulinaaria

Netokäive: 26,3 miljonit krooni, -18%

Töökohti: 54, 59%

Lisandväärtus: 7,6 miljonit krooni, 41%

Investeeringud: 0,4 miljonit krooni, -19%

Suurim investeering: 0,3 miljonit krooni, HTÜ Tootmine

Netopalk: 8711 krooni, 4%

Hiiumaa toiduainetetööstuse suurimateks ettevõtjateks on Hiiumaa ainuke kalatöötaja OÜ Berkam ja OÜ HTÜ Tootmine, kellele kuuluvad kaubamärgid „Hiiu Pagar“ ja „Hiiu Köök“.

Kui võrrelda praegust seisuga kaksikümmend aastat tagasi, siis on pilt nukker. Hiiumaal oli suur kalatehas, kohalik piima- ja lihatööstus. Kõrgessaares villiti karastusjooke. Viimaste aastate projektidest väärib märkimist Pihla Turismitalu ettevõtmine köögi tingimustes moose ja maiustusi toota.

Mooside, maiustuste, jookide, mahlade, veinide ja õlle võimalikust tootmisest Hiiumaal on palju räägitud. Tegelike investeeringute tegemiseni jõuti alles käesoleval, 2009. aastal. Seda põhjusel, et isegi mõnekümne ruutmeetrise nõuetekohase tootmisruumi väljaehitamine koos vajalike lisaruumidega ning sisseseade soetamine on tõsine ettevõtmine.

Aastad ei ole vennad ja võimalused praegu tootmist arendada või alustada on teistsugused. Kui aastaid tagasi ei tulnud võimalus rajada moosiköök mittetulundusühinguna ja marjakasvatajaid kaasates kõne alla, siis täna on see võimalik ja kujunenud situatsiooni arvestades (tööstusliku marjakasvatuse puudumine, vajalike oskusteabega sh. tootearendusteabega inimeste puudumine) ainuvõimalik tee.

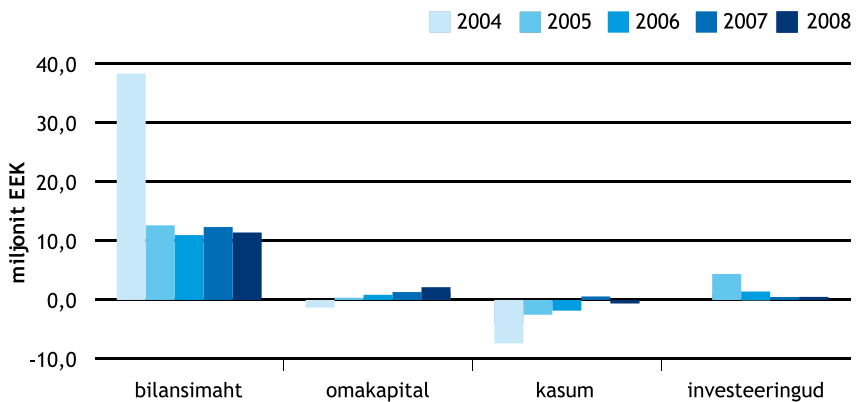
Viimaste aastate jooksul on Hiiumaale rajatud arvukalt astelpajuistandusi. Põllumajandusministeerium on esitanud Tartu Ülikoolile tellimuse uurida astelpaju marjade kasutamisevõimalusi erinevate toiduainete valmistamisel. Hiiumaa astelpajukasvatajad võiksid oma marjasaagi väärimiseks üht-teist ise koostöös ära teha.

Pikka aega tapamaja ümber keerelnud arutelud on hakkamas kuhugi välja jõudma. Nimelt on tapamaja olemasolu praegu ennekõike toitlustaja ja kaupmehe probleem ning loomakasvatajal ei ole midagi selle vastu, et tuleks tema toodangule järgmine ja kindlasti parem pakkuja. Halvemas seisus on lamba- ja kitsekasvatajad ning neil on huvi nõuetekohase väikese tapapunkti rajamiseks olemas.

Loomade kodus tapmise keelustamine (sh. hädatapud) tekitaks loomakasvatajates kindlasti huvi tapamaja rajamise vastu, kuid selline huvi on projekti jätkusuutlikkuse seisukohalt liiga ühekülgne ja ebaefektiivne.

Ironia on selles, et kui pole väiketootmist, kellele oma põllumajandus- või aiandussaadusi müüa, pole ka tööd nende saaduste kasvatamisel. Kindlasti ei ole niisugustesse väiketootmistesse tehtud investeeringutel suurtootmistega võrreldavat tootlust, kuid nad pakuvad täiendavat tööd ja sissetulekut.

Toiduainetetööstuse ettevõtete näitajad

Puidutööstus

Sektoris esindatud: puidu töötajad, puidust toodete valmistajad

Netokäive: 65,2 miljonit krooni, -41%

Töökohti: 115, -24%

Lisandväärtus: 17,4 miljonit krooni, -36%

Investeeringud: 1,0 miljonit krooni, -55%

Suurim investeering: 0,3 miljonit krooni, OÜ Siimumets

Netopalk: 8111 krooni, 2%

Puidutööstuse olukord Hiiumaal ei ole aastaga paremaks muutunud. Vähenenud on sektori käibed, töökohad ja ka netopalk võrreldes teiste tööstusharudega ei ole jätkuvalt kiita. Nõudluse üldine vähenemine praktiliselt lõpetanud palkmajade müügi koduturul ja Põhjamaades, samuti on oluliselt vähenenud muude puidutoodete müük.

Uued konkureerivad saeveskid ja hõövliskojad Venemaal ja nende toetuseks suunatud väliskaubanduspoliitika (palki väljapoole Venemaad müüakse täiendava tollimaksuga) on kokkuvõttes pannud Eestis Venemaa päritolu puitu töötlevad ettevõtted keerulisse olukorda.

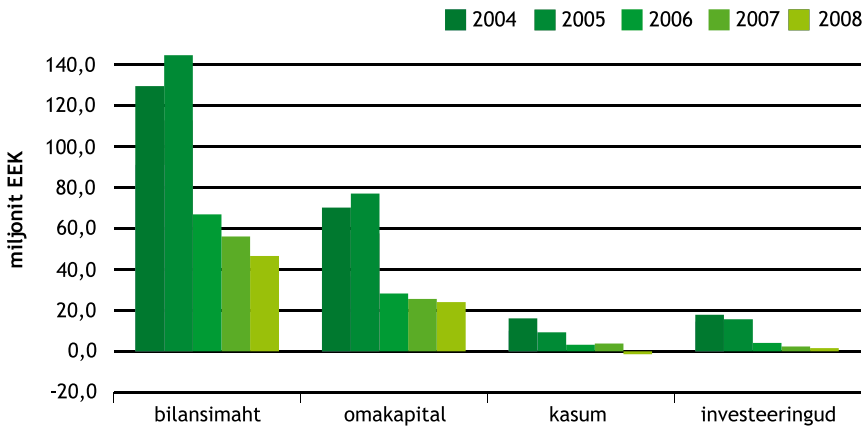
Puidutööstuses on kindlasti üheks probleemiks vananev masinapark. Vanema masina ja seadmepargi väljavahetamiseks on mikroettevõtjatel (kuni 9 töötajat) võimalik taotleda „Maapiirkonna majanduse mitmekesistamise investeerimistoetust“. Väiksemate investeeringute korral sobib Hiidlaste Koostöökogu poolt pakutav investeerimistoetus (LEADER).

Puit on Hiiumaale omane materjal. Meil on olemas selle töötlemise ja kasutamise oskused. Sealjuures ei ole uute puidust tootenäidiste loomine väga kulukas. Pigem võiks küsida, mis võiksid olla need tooted, millega turul katsetada.

Miks ei võiks mööblitootja katsetada talu- ja mõisamööbli parimate näidiste järeletegemisega? Suure tõenäosusega ei ole need lahendused enam patentide või kasulike mudelitega kaitstud ning ka keerulisemad puidunikerdused ei käi enam CNC pinkidele üle jõu. Madal nõudlus jätab kindlasti aega eksperimenteerimiseks ja otsimiseks.

Samas ei tohiks oma uusi ideid enne realiseerimist kaitsmast unustada. Kasuliku mudeli tunnistuse saamine nõuab küll natuke asjaajamist, kuid see kulu on võrreldamatult väiksem kahjust, mille toob kaasa idee ülevõtmine suurema konkurendi poolt. Oma töö kaitsmata jätmise on Eesti puiduettevõtjatele valusasti vastu näppe löönud.

Puidutööstuse ettevõtete näitajad

Plastitööstus

Sektoris esindatud: plasti- ja koosteetevõtted

Netokäive: 406,3 miljonit krooni, 2%

Töökohti: 488, -3%

Lisandväärtus: 120,1 miljonit krooni, -13%

Investeeringud: 26,3 miljonit krooni, -55%

Suurim investeering: 9,6 miljonit krooni, AS DALE LD.

Netopalk: 10 602 krooni, 8%

Paljude Hiiumaa plasti- ja koostetööstuse tööstustoodang vähenes esimest korda 2008. aasta sügise hakul, mil tellijad otsustasid hakata oma varusid lühikeseks müüma. Ennekõike mõjutas see neid ettevõtteid, kes oluliselt sõltusid Eesti turust. Mõningane tellimuste taastumine toimus alles 2008. aasta lõpus, kuid seda oluliselt väiksemas mahu.

Erinevatel põhjustel olid väga rasked ajad osäühingutel Liisbet Tukat ja Hiiulink. Järkjärgult vähenes tööhõive, seda erinevates ettevõtetes erinevalt. Toorme kallinemine maailmaturul mõjutas kõikide plastiettevõtjate majandusnäitajaid. Oluliselt kasvas Pharma System Eesti OÜ toodete müük.

AS Dagöplast kävitas biolaguneva kiletoodete tootmise liini Lehtmas. Tegemist on maisil põhineva täielikult laguneva materjaliga, erinevalt paljudest teistest materjalidest, kus biomaterjale kasutatakse sideainena ja pärast lagunemist sadestub plast jätkuvalt loodusesse. Samuti jätkab ettevõtte laienemist, hiljemalt 2010. aastal peab alustama Käinas tööd uus tootmisliin.

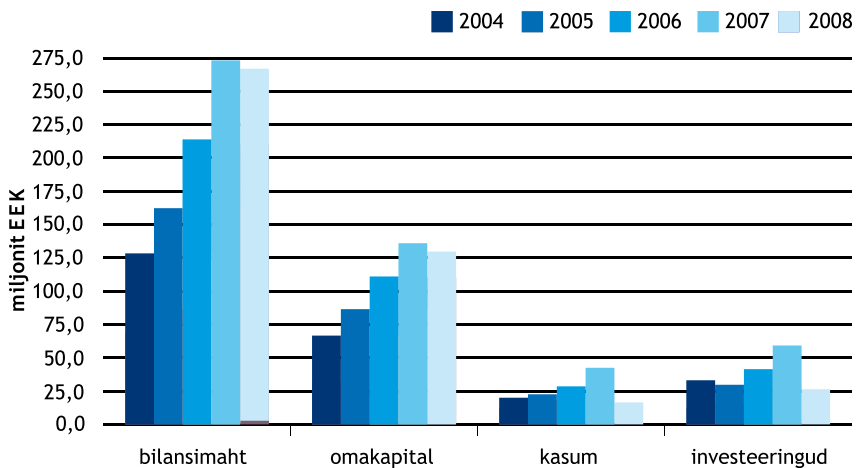
AS DALE LD. soetas 2008. aastal kaks uut termoplastiautomaati koos lisaseadmetega, kaks uut koosteliini, uusi ja värskendas vanu survevalu vorme. Samuti valmis uus laohoone ja spetsiaalne vormihoidmise ruum. Praeguseks on enamused pressid uued ja vanemad pressid on varustatud kaasaegsete lisaseadmetega. Ettevõtte ümb-ruse korrastamine ja kuivendamine toob esile tänapäevase tööstusettevõtte võimaluse olla arhitektuuriliselt vähemalt sama atraktiivne kui ühiskondlik hoone.

M ja P NURST renoveeris 2008. oma tootmishoone ja soetas põhivara 2,73 miljoni krooni ulatuses.

Mõnevõrra keerulisemaks on muutunud Dagöplast majandustulemuste kajastamine, sest ettevõtte majandusaasta ei lange enam kokku kalendriaastaga.

Oma tulevikuprognosides on ettevõtjad konservatiivsed, prognoosides 25 - 35% tellimuste mahu langust. Sarnaseks võib pidada töökäte vajadust. Positiivne tööhõive seisukohalt on fakt, et Dagöplast laiendab jätkuvalt oma tootmist.

Plastitööstuse majandusnäitajad

Muu tööstus

Sektoris esindatud: tekstiili- ja õmblustööstus, metallist toodete tootmine, filtrite tootmine.

Netokäive: 25,7 miljonit krooni, 14%

Töökohti: 92, 5%

Lisandväärtus: 11,9 miljonit krooni, 8%

Investeeringud: 1,7 miljonit krooni, -78%

Suurim investeering: 1,1 miljonit krooni, Hiiu Turvas OÜ

Netopalk: 7740 krooni, 27%

2008. aasta oli Eesti metallitöötlemisettevõtete jaoks väga halb aasta. Metallitööde tellimused kogu Eesti ulatuses langesid enam kui poole võrra. Selle kõrval on Faasion Metalli 2008 majandusaasta tulemused suurepärased.

Loodetavasti jätkub Hiiumaal tegutsevatele metalliettevõtetele tööd ka järgnevatel aastatel.

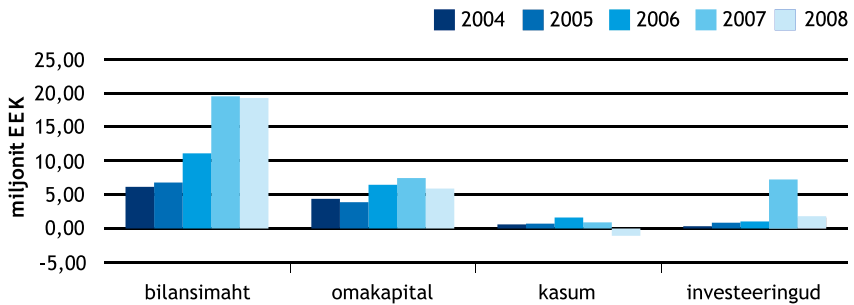
Arvestatavalt kasvanud netopalk annab lootust, et metallitöötlemine Hiiumaal saab inimeste jaoks uuesti atraktiivseks, kuid ettevõtja jaoks on metalliga tegelemine tõeline väljakutse. Valdkond on konkurentsitihe ning investeeringute tagasiteenimiseks peaks pingid vähemalt 16 tundi ööpäevas pidevalt töötama, siis jätkuks piisavalt raha pankadele maksmise kõrvalt ka inimestele maksta.

Arvestades saarelist asendit ja ajalugu oleme unarusse jätnud ühe oma peamise metallitööd pakkuva tegevusvaldkonna - laevaehitus ja -remont. Maismaa kerkimine on Suursadama positsiooni laevade remondi ja ehituskohana oluliselt nõrgendanud, 3,5 meetrine faarvaater (sadama akvatoorium 4,5 m) piirab paljude aluste, sealhulgas AS Hiiu Kalur uemate traalerite sissepääsu sadamasse.

Põhimõtteliselt võimaldab Suursadam kuivale vedada korraga kolm laeva, kaks kuni 100 tonnist ja ühe kuni 200 tonnise aluse. Laevaremondi juures on hinnast hoolimata populaarsed ukraina keevitajad, sest püsiva tööhõivega kõrge kvalifikatsiooniga keevitajate töölevõtmiseks Hiiumaalt puudub piisav töökoormus ja puuduvad ka vastava kvalifikatsiooniga keevitajad (vähemalt nii väidavad asjaosalised).

Laevaremondi arendamisel Suursadamas oleks suur mõju kogu Hiiumaa majandusele. Näiteks traaleri mõodus lõbusõidualuste remont ja ümberehitamine pakuks lisaks metallitöödele tööd sisekujundajatele, mööbli valmistajatele jpt. elukutsete esindajatele. Kuid sadama omandist tulenevalt on hiidlaste praegune suutlikkus sadamas toimuvat mõjutada enam kui tagasihoidlik.

Muu tööstuse ettevõtete näitajad

Ehitus

Sektoris esindatud: üldehitus, teede ehitus, eritööd, elektritööd, maaparandustööd ja projekteerimine

Netokäive: 211,9 miljonit krooni, -5%

Töökohti: 235, -3%

Lisandväärtus: 67,4 miljonit krooni, -2%

Investeeringud: 15,9 miljonit krooni, -22%

Suurim investeering: 10,4 miljonit krooni, OÜ Hiiu Teed

Netopalk: 12 422 krooni, 18%

2008. suurematest ehitusobjektidest võiks nimetada Kärkla Konsumi, Hiiumaa Selverit, Hiiumaa Haigla kirurgiaosakonda ja Käina Gümnaasiumi I etappi.

Tähelepanuta ei tohiks jätta 1000 ruutmeetrise üldpinnaga uue lihaloomalauda valmimist. See on teine uusehitusena ehitatud lihaloomalaut Eestis. Ehitajaks oli AS LEVA.

Hiiumaa pakub oma väiksusele vaatamata mitmekesiseid võimalusi ehituslike eritööde tegemiseks. Hiiumaalt leiab vajalike oskustega meistrid vesivarustuse ja kanalisatsiooni, elektrijuhtmestiku ja seadmete, katuste, kütteseadmete ehitamiseks, rekonstrueerimiseks või paigaldamiseks. Siinkohal väärivad märkimist OÜ Berku Eritööd, OÜ I.V Elektritööd, OÜ Wattampex, DAGOsan OÜ, AS TOODE, Käärapoisid Ehitus OÜ, OÜ Koldevärk.

Kui uskuda tellijaid, siis Eesti ehitushindade langus läks 2008. aastal Hiiumaast mööda. Tellimuste järjekorrad olid 2008. aasta lõpus endised, või vähemalt anti ehitusettevõtjate poolt niisugune signaal võimalikele tellijatele.

Hiiumaa ehituses jätkus skisofreeniline olukord. Kui ehitajatega rääkida riigihangetest ja sellest, kuidas mandri ehitajad avaliku hanke pakkumised võidavad, väidavad nad nagu ühest suust järgmist: „Mandri ehitajad pakuvad alla ehituse omahinna, seega peab keegi alltöövõtjatest igal juhul pankrotti minema - puudujääv raha võetakse alltöövõtjate taskust.“

See väide ei sega neidsamu ehitajaid minemast võitjate juurde alltöövõttu tegema. Siis räägivad nad, et neil on töötajad, kes tahavad süüa saada.

Siinkohal on väga raske mõista, kuidas saavad mandrilt tulnud ehitajad pakkuda Hiiumaa ehitajatega sama või odavamalt hinda, sest nad peavad arvestama lähetuskuludega ja täiendavate transpordikuludega. Lisakulude risk on seda suurem, mida väiksem on võimalus leida Hiiumaalt alltöövõtjat.

Ärritust tekitas hiidlastest ehitajatest Käina vallavalitsuse otsus, kes eelistas Käina koolimaja ehitus- ja rekonstrueerimisprojekt riigihankes paar miljonit odavamalt Facio Ehitus pakkumist. Räägiti, et töö on halvema kvaliteediga ja koolimaja valmimine hilines. Igaüks võib ise otsustada, kuid kui enam vähem sama kvaliteedi juures õnnestub projekti mõnekuise venimise korral säästa paar miljonit, siis on kindlasti eelistatud tähtaega ületav projekt st. projekti tähtaeg pole alati argumendiks.

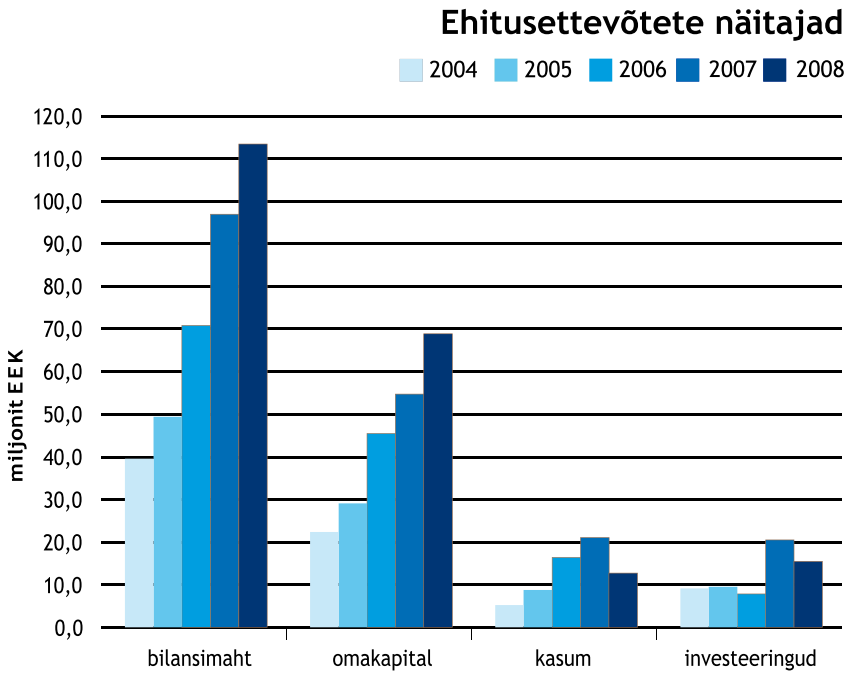
Tellijad ise saavad palju ära teha alltöövõtjate kaitseks. Hankelepingusse võib tellija algatusel lisada tingimused, milles tellijapoolsete maksete tegemise üheks eelduseks on peatöövõtja poolt tehtud maksed allhanketöid teinud ettevõtetele. Samuti aitavad täiendavad regulatsioonid kaasa kutseõppeasutuste õpilaste töö kasutamise piiramisele.

Situatsioon Hiiumaa ehitusturul on nadi. Hiiumaa ehitajal, kes tahab ehitada suuremaid objekte, on kaks valikut:

- olla peatöövõtja ja ehitada minimaalse kasumiga;
- olla alltöövõtja ja ehitada minimaalse kasumiga ning võimalusega jääda kõigest ilma.

Hiiumaa ehitusturul on arvestatav roll rekonstrueeritavatel suvemajadel. Siin sõltub tulemus pigem personaalsest müügitööst, kui hanke tulemustest. Mida rohkem saavad tellijad teadlikuks majanduse toimemehhanismidest, seda rohkem rakendatakse hankemenetlust ka eraisikute poolt. Hoolimata parematest ja halvematest aegadest ei tohiks ära unustada, et kuluefektiivsus ja

kvaliteet on alati olulised.

Kaubandus

Sektoris esindatud: jaekaubandus ja teenindus

Netokäive: 408,8 miljonit krooni, 1%

Töökohti: 338, 18%

Lisandväärtus: 50,7 miljonit krooni, -11%

Investeeringud: hinnanguliselt 53 miljonit krooni, 292%

Suurim investeering: A-Selver

Netopalk: 8500 krooni, 2%

2008. aastal toimus kaubanduses kaks olulist sündmust. Lubatud tähtajal, 8. märtsil avati Kärdlas 600 ruutmeetrise müügipinnaga Tormi Konsum.

Sama aasta mai lõpus avas ukсед Hiiumaa Selver. Koos Selveri tulekuga muutus Hiiumaa kaubandus, seda mitte ainult toidu- ja esmatarbekaupade osas, vaid ka jalanõude, riiete jt. kaupade osas. Koos AS-Selveri tulekuga vähenes kindlasti „nädalavahetuse hiidlaste“ arv, kes oma nädalavahetuse ostud tegid mandril vahetult enne Hiiumaale sõitu.

Hiiumaa Selver muutis olukorda Hiiumaa toiduainete ja tööstuskaupade turul. Olukord, mis sündis pingutama Hiiumaa Tarbijate Ühistu. Mujal Eestis levinud sooduskampaaniad ja hinnakorrektsioon kõigi kaubagruppide osas jõudsid Hiiumaa ostjateni.

Pikka aega toimunud poebussi saaga saab uue lahenduse - Hiiumaa Omavalitsuste Liidule kuuluva Selveri rändpoe, mida hakkas majandama ettevõtja Toomas Remmelkoor. Selveri rändpood toimib tänaseni.

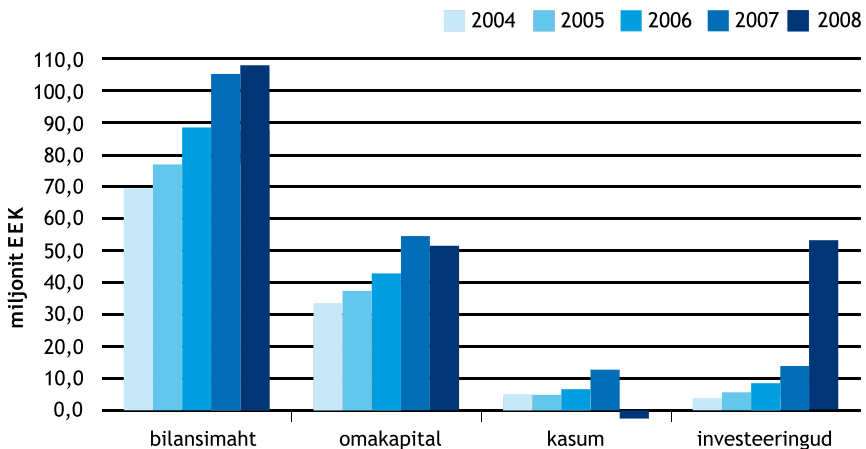
Selveri tulek ei toonud Hiiumaale ainult positiivset. Ehitamise käigus jäid peatöövõtja pankroti tõttu nii mõnelgi Hiiumaa ettevõtjal rahad saamata. Samuti avaldas Selveri tulek negatiivset mõju väikestele kauplustele. Toimus tööjõu ümberjaotumine kaupluste vahel.

Majanduslangus ja sellest tulenev müügiikäivete vähenemine on vähendanud Säästumarketi ja Maxima huvi ehitada Kärdlasse oma kauplused, kuigi mõlemal ettevõttel on krunt ootamas ja detailpla-

neeringud valmis. Projektide edasilükkamine tekitab küsimuse, kas neil ongi Hiiumaa turul kohta?

Kaasaelamisega jälgime Hiiumaa Tarbijate Ühistu käitumist konkurentsituatsioonis. Hiiumaa Tarbijate Ühistu toimetulekust sõltub kas maakauplused senisel kujul jäävad või mitte. Paljud ettevõtjad ja poliitikud on arvanud, et Hiiumaa Tarbijate Ühistu allajäämine konkurentsisis ei mõjuta toiduainete kättesaadavust Hiiumaa eri piirkondades. Nende arvamuse kohaselt panevad väikeettevõtjad kauplused uuest tööle. Arvamuse õigsuses annab põhjuse kahelda fakt, et Sõru Tarbijate Ühistu kauplus lõpetas oma tegevuse omavalitsuse toest hoolimata.

Kaubandusettevõtete näitajad

Turism

Sektoris esindatud: majutus- ja toitlustusettevõtted

Netokäive: 59,3 miljonit krooni, -2%

Töökohti: 110, -4%

Lisandväärtus: 12,3 miljonit krooni, -28%

Investeeringud: 3,6 miljonit krooni, -35%

Suurim investeering: 1 miljon krooni, UÜ Landless

Netopalk: 5645 krooni, 12%

Hiiumaa 2008 turismisuvi ei erinenud palju eelmisest aastast ja oli halba suveilma arvestades hea. Samas kõigil Hiiumaa turismiettevõtjatel ei läinud ühtemoodi hästi.

2008. veebruaris asutati Lääne-Eesti Turism, mis on katusorganisatsiooniks Pärnumaa, Läänemaa, Saaremaa ja Hiiumaa turismi turundusega tegelevatele organisatsioonidele. Nüüd on kogu Eesti kaetud EAS sobilike turismiturundusega tegelevate partneritega.

Hiiumaa Turismiliit sõlmis koostöökokkuleppe saarlastega. Ühiselt korraldatakse reklaamitegevust ja osaletakse turismimesseidel.

Eelmisel aastal sai pilgeni täis Hiiumaa suvesündmuste kalender. Iga nädalavahetus pakkus valikut hiidlastele ja külalistele. Märgiliseks võiks nimetada Suursadama suveteatrit, sündmus, mis sai teoks tänu Pühalepa vallale. Oma tugevust näitasid Kärddla kohvikute päev ja Hiiu Folk. Hooajavälisest sündmustest tuleb kindlasti nimetada Pimedate Ööde filmifestivali kaasürituse korraldamist Kärddlas.

Suvekalendri suureks probleemiks on asjaolu, et jätkuvalt ei õnnestu sündmuste kuupäevi saada paika aasta lõpuks. Messidel on oluliseks müügiargumendiks sündmuste küllastamine ja turistid arvestavad nendega oma puhkuse planeerimisel. Praegu saadakse kalender kokku liiga hilja, et sellel oleks oluline positiivne mõju.

UÜ Landless avas juunis Roose linnamaja, investeering 2007 - 2008 kokku 2,4 miljonit krooni.

Algas „Onu Ööbiku pargi“ planeeringu koostamine. Hoo sai sisse Miliitaarmuuseum Tahkunas ja kindlasti andis oma panuse Hiiumaa külastatavuse kasvu Selveri tulek Hiiumaale.

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS) alustas ümberkorraldustega turismiinfopunktide süsteemi toetamisel ja rahastamisel. Muudatuste sisuks oli turismiinfopunktide üleandmine kohalikele turismi arengu eest vastutavatele organisatsioonidele. Kokkuleppe sisuks oli kohustus üle võtta senised turismiinfopunkti töötajad, EAS jätkab kuni aastani 2011 turismiinfopunktide rahastamist senises mahus ja toetab tegevuse ümberkorraldamist investeringutoetusega. Hiiumaal võttis EAS pakkumise Hiiumaa Omavalitsuste Liidu ettepanekul vastu Turismiliit.

Ootamatult reageeris situatsioonile Kärdla linn, kes senise Turismiinfopunkti toetamise asemel otsustas turismiga seotud tegevustest eemalduda. Kärdla linna eelarvest palga saanud töötaja koondati ja loobuti Turismiinfopunkti tegevuse toetamisest.

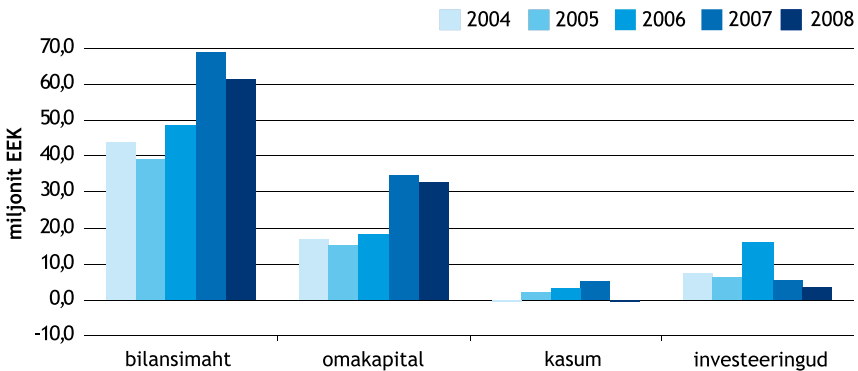
Paljud inimesed on kurnud, et Hiiumaal puudub tasuta jagatav saart tutvustav trükis ja Hiiumaa kataloogi eest tuleb maksta 45 krooni. Kõigile kurtjatele võiks meelde tuletada, et kõige eest siin maailmas tuleb maksta ja reeglina maksavad tasuta jagatavate trükiste eest mujal maailmas omavalitsused ja turismiettevõtjad. Hiiumaa omavalitsused toetasid 2008. Hiiumaa kataloogi ilmumist, kuid otsustasid loobuda 2009. aasta kataloogi toetamisest. 2008. aastal jagas Hiiumaa Turismiliit kokku 6000 tasuta kataloogi (messid, kingitused jms). Kataloogide ainult tasuta jagamiseks on praegune panus lihtsalt liiga väike.

Jahiturismist on Hiiumaal kujunenud arvestatava mahuga tegevusala, mis aitab parandada turismiteenuste nõudlust just hooajavälisel ajal. Probleemiks on kujunemas jahimeeste ja maaomanike huve arvestavate kokkulepete puudumine. Maaomanike nõudmised osale jahiturismi tuludest on õigustatud, sest jahti peetakse nende maa peal. Meie endi suutmatus mõistlikke kokkuleppeid sõlmida hakkab segama jahiturismi kui tegevusala arengut ja koos sellega vähenevad ka tulud.

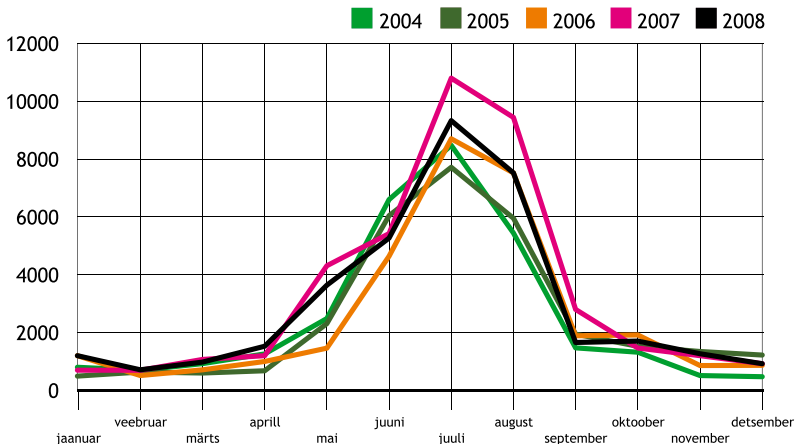
Turismiettevõtete toetusvõimalused on jätkuvalt, võrreldes teiste mittepõllumajanduslike ettevõtetega, kõige suuremad. 2010 laienevad turismiettevõtjate toetuse taotlemise võimalused veelgi. Alates järgmisest aastast on võimalik turismiarendusprojektidele toetust taotleda MTÜ Hiiukala vahendusel.

Turismi toetatakse põhjusel, et nii on kõige kiiremini ja madalamate riskidega võimalik saavutada positiivne majanduskäive. Lisaks saab turistide teenindamise põhitööd selgeks suhteliselt lühikese ajaga võrreldes näiteks teadmistemahukate tööstuserialadega.

Turismiettevõtete näitajad

Majutatute ööbimised Hiiumaal

Transport

Sektoris esindatud: maantee-, mere- ja õhustransport

Netokäive: 190,4 miljonit krooni, 5%

Töökohti: 292, -3%

Lisandväärtus: 56,3 miljonit krooni, -6%

Investeeringud: 10,4 miljonit krooni, -71%

Suurim investeering: 3,7 miljonit krooni, OÜ Hiiu Autotrans

Netopalk: 10 119 krooni, 8%

2008. aasta teises kvartalis vähenesid autovedude mahud. Pingeline konkurents pani veoettevõtjad tõsisele proovile. Mõningast leeven- dust pakkus langev kütusehind, kuid koos kütusehinna langemisega vähenesid jätkuvalt vedude mahud.

2008. aastal oli Hiiumaal registrisse kantud mootorsõidukeid kokku 8817, neist sõiduautosid 7362, veoautosid 1045, busse 43, mootorrat- taid 367 ja haagiseid 843. Mootorsõidukite arv kasvas aastaga 1895 võrra. Arvu kasvust andsid põhiosa sõiduautod 1546, veoautod 266 ja haagised 169. Registrisse kantud ratastraktoreid oli 502, liikurmasi- naid 74 ja traktorihaagised 73. Aasta jooksul suurenes ratastraktorite arv 94 ja liikurmasinate arv 74 võrra. Traktorihaagiste arv vähenes 30 võrra.

2008. aasta oli Hiiumaa liikluses parem kui sellele eelnev 2007. aas- ta. Hiiumaa teedel leidis aset 13 liiklusõnnetust, milles hukkus 1 ja sai vigi 17 inimest.

Rohuküla - Heltermaa liinil toimus kokku 5 400 parvlaevareisi, mille käigus veeti üle 180 281 sõidukit ja 495 668 reisijat. Sõru - Triigi liinil oli need näitajad vastavalt: 1 292 reisi, 16 584 sõidukit ja 42 179 rei- sijat. Võrreldes 2007. aastaga on reisijate arv vähenenud Rohuküla - Heltermaa liinil 7 905 ja Sõru - Triigi liinil 1 776 reisija võrra.

Hiiumaa lennureisijate arv kasvas teist aastat järjest, kokku lendas Tallinn - Kärkla liinil 9487 reisijat, mida oli 188 võrra rohkem kui eelmisel aastal.

Bussiliiklus maakonnaliinidel näitab ühtlast trendi vähenemise suunas. 2008. aastal veeti 123 100 reisijat ja kokku sõideti läbi 524 800 liinikilomeetrit. 2007. aastal olid bussireisijaid 135 756 e. 12 656 võrra vähem.

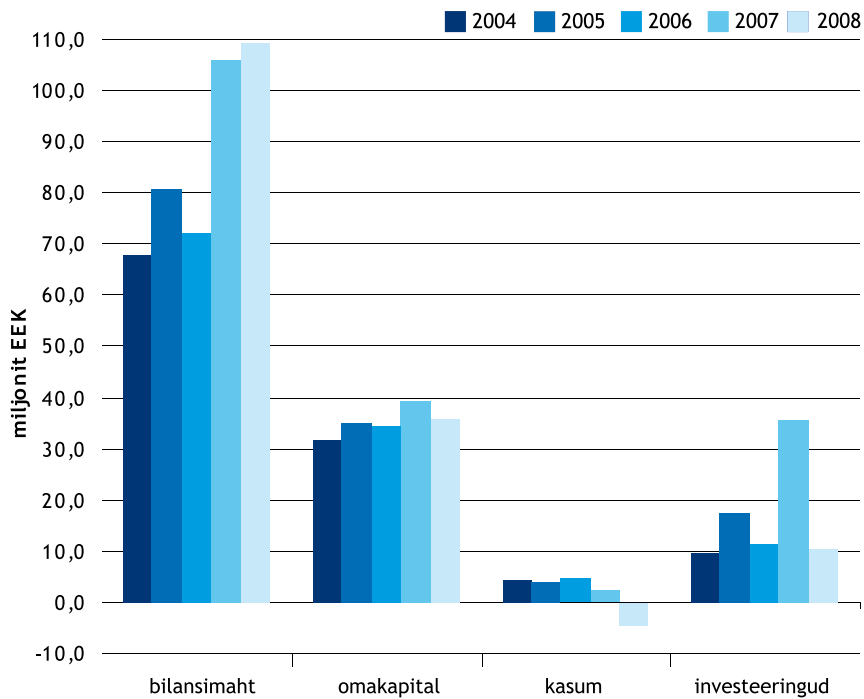
Bussireisijate jätkuv vähenemine on probleemiks, sest Hiiumaa katmine ühistranspordiga nii, et inimesed saaksid mõistliku aja sees tööle, Kärddlasse ja Tallinna sõita osutub üha suuremaks väljakutseks.

Ilmselt mõjutab bussireisijate arvu vähenemist asjaolu, et tegelikult ei ole paljudest Hiiumaa küladest võimalik tööl käia liinibussiga. Paar aastat tagasi Kärddla kohta tehtud lühike analüüs näitas, et mõistliku ajaraamistuse sees on võimalik Kärddlasse tööle ja koju sõita Heltermaa - Suuremõisa - Tempa - Palade suunalt ja Kõrgessaare suunal kuni Luidjani. Liinikilomeetrite kärpimisel on lähtunud ennekõike sõitjate arvust, mitte nende vajadustest, mille tulemusena on sõitjate arvu vähenemine olnud kiirem kui kärbitud liinikilomeetrite põhjal võiks arvata.

Ettevõtluse seisukohalt on oluline, et inimene saaks tööle ja koju minimaalse ajakulu ning võimalikult odava hinnaga. Bussiga, arvestades maksimaalset piletihinda, oleks sõidukulu u. 1300 krooni kuus. Isikliku autoga saame ligikaudu sama hinna siis kui autos istub vähemalt neli inimest. Loomulikult on isikliku auto eeliseks liikumisvabadus, mida liinibussiga ei ole võimalik saavutada, kuid potentsiaali vähendada tööl käivate inimeste ooteaegu võimaldavad bussiliikluse ja tööaja paindlik planeerimine.

Mõne aasta pärast, kui vanad autod on oma ressursi suuremalt jaolt läbi sõitnud ja inimeste sissetulekud ei ole taastunud 2008. aasta tasemele, saab bussiliikluse korraldamine saare majanduse üheks võtmeküsimuseks.

Transpordiettevõtete näitajad

Muud

Sektoris esindatud: finantsvahendus, kindlustus, koolitus, energia-müük, vesivarustus, kommunaalteenused, tervishoiuteenused, maa-varade kaevandamine jne.

Netokäive: 44,8 miljonit krooni, 9%

Töökohti: 209, -13%

Lisandväärtus: 39,2 miljonit krooni, 5%

Investeeringud: 14,7 miljonit krooni, 215%

Suurim investeering: 4,8 miljonit krooni, Käina Prügila

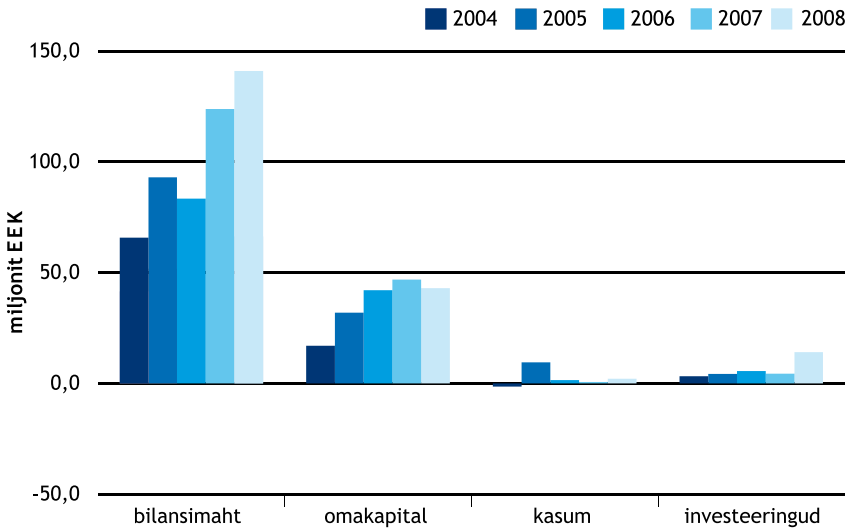
Netopalk: 9466 krooni, 10%

Muu sektori all tegutseb Käina Prügila, Hiiumaa omavalitsustele kuuluv ettevõtte, mille asutamisega ja jäätmejaama ehitamisega lõppes Hiiumaa jäätmekäitlusega seotud arutelude esimene etapp.

Teine etapp, ehk vastus küsimusele, kuidas kuluefektiivselt Hiiumaa ettevõtjate tootmisjäätmeid utiliseerida seisab alles ees. Põhjus, et me elame saarel, ei ole vabanduseks küsida kõrgemat hinda jäätmekäitluse eest, kui seda teevad mandri - Eesti ettevõtted. Kui me tahame siin saarel elada, siis tuleb otsida ja leida viisid, kuidas odavamalt toime tulla. See nõue kehtib kõigi infrastruktuuri ja teenuseid osutavate ettevõtete kohta Hiiumaal.

Vahetult enne majanduskriisi oli teenustesektor kõige kiiremini kasvavaid majandusvaldkondi. Traditsioonilistes tegevusvaldkondades joonistub selgelt välja kiire tööhõive languse trend. Hiiumaa majanduse pikemat perspektiivi arvestades peaks just muude majandusvaldkondade arvel toimuma olulisem kasv, samas Hiiumaa majandusülevaadete andmestik seda ei kinnita, pigem on kasv olnud piisavalt mõõdukas, et katta omandivormi muutustega seotud muudatused, sest Eesti mandriosas tegutsevate ettevõtete Hiiumaal tegutsevate tütarettevõtete majandusnäitajad ei kajastu Hiiumaa majandusülevaates.

Muude ettevõtete näitajad

III TÖÖHÕIVE

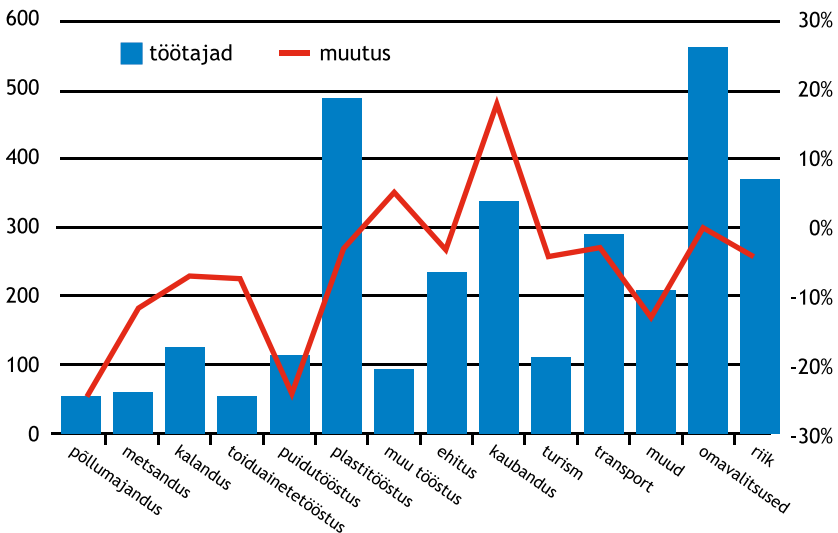
Aastakeskmine tööga hõivatud inimeste arv vanuses 16 kuni pensioni-
iga vähenes 200 võrra, 5400 - 5200-ni. Tööhõive määr langes paari
protsendi võrra, 81,6% kuni 79,4%-ni. Võrreldes eelneva aastaga on
alla 15. aastaste laste ja noorte arv vähenenud kolme tagasihoidliku
klassikomplekti e. 61 võrra.

Aastalõpu seisuga oli registreeritud töötus Hiiumaal 197 (122, 2007).
Kõige rohkem oli registreeritud töötuid Kärddlas 69 (47, 2007) ja kõige
vähem Emmastes 17 (7, 2007).

Demograafilise tööturu indeksi (laste ja noorte arv vanuses 5 - 14
aastat suhe 55 - 64 aastastesse inimestesse) väärtus 0,86, mis on
0,1 võrra väiksem eelmise aasta omast. See tähendab, et ainuüksi
aastaga on tööturult lahkuva 100 töötaja asemele asuvate inimeste
arv vähenenud 96-lt 86-ni.

Tööhõive kujunemisel on oluline osa töökohtade arvul. Järgnev graafik
näitab töökohti ja nende arvu muutumist valdkondade lõikes.

Töötajate arv ja muutused sektorite lõikes

Keskmine palk

2008. aastal kasvas keskmine brutopalk Hiiumaal 1065 krooni võrra ehk 9729 kroonini. Samal ajal kasvas keskmine brutopalk Tallinnas 1566 krooni võrra. Võrreldes eelmise aastaga vähenes keskmise brutopalka suhteline erinevus 0,2 protsendi võrra. Keskmine brutopalk Hiiumaal moodustas keskmisest brutopalgast Tallinnas 66,5%.

Statistikaameti andmetel oli keskmine netokuupalk Hiiumaal 8040 krooni, Eestis 10 484 krooni ja Tallinnas 11822 krooni.

Vaata graafikut “Keskmine netopalk majandusharude lõikes” lk.44

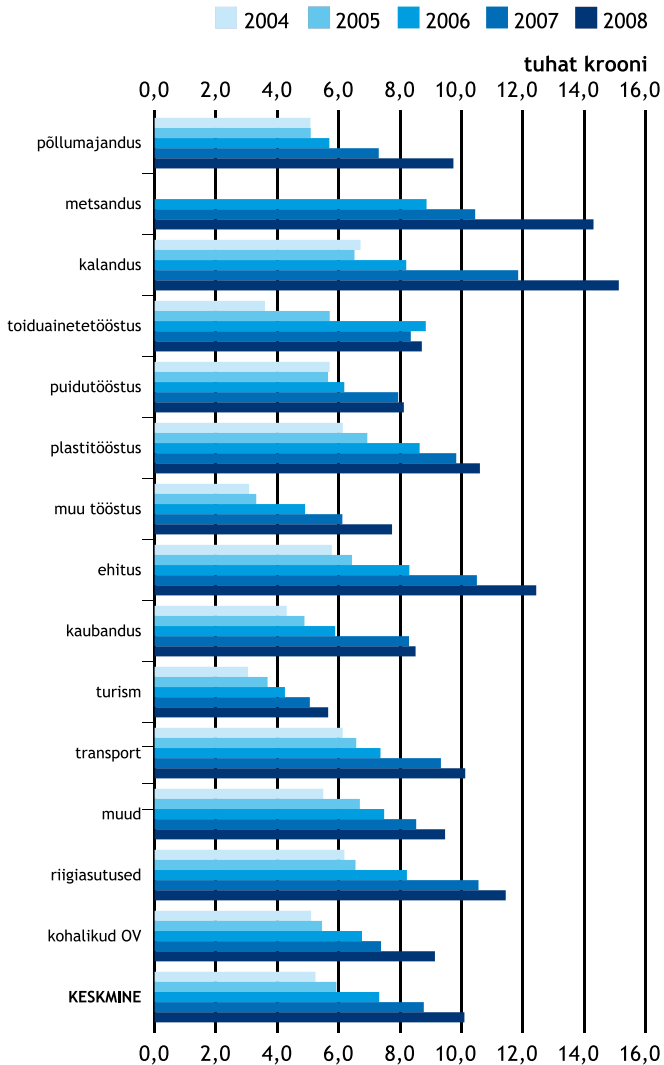
Töökohtade väärtus kogukonna jaoks seisneb nende poolt loodavas lisandväärtuses ja sellega seotud palgas. Kõik me oskame hinnata kõrgema ja madalama palgaliste inimeste erinevaid võimalusi panustada kogukonna arengusse ja kohalikus kogukonnas aktiivselt kaasa lüüa. Enamasti on madala sissetulekuga inimese saatuseks jääda liikuma madalakvalifikatsiooniga töö, töötuse ja sotsiaalabi ning töötute koolituse ja täiendõppe vahel. Eelpool nimetatud ringist väljamurdmiseks jäävad nende inimeste käsutuses olevad ressursid enamasti liiga väikeseks.

Ettevõtja esmaseks sooviks ja ootuseks on kindlasti maksta võimalikult vähe. Lihttöölise või lühiajalist väljaõpet nõudvate ametite korral ei ole see probleemiks. Keerulisem on lugu spetsialisti ametikohaga, sest enamasti on mistahes ametikoht seotud kohustuslike väljaminekutega, millest loobumine avaldab pikemaajaliselt mõju spetsialisti kutseoskustele, enesehinnangule ja positsioonile. Lõpptulemusena kaotab töötaja kvalifikatsiooni ja ettevõtja peab üha ahnevast spetsialistide ringist endale leidma uue spetsialisti.

Eestis ei ole veel välja kujunenud tööjõuturгу, kus spetsialistide palgatase oleks otseselt seotud väljaõppeks tehtavate kulutuste, vastutuse ja loodud väärtusega. Erinevalt arenenud riikidest ei avaldata Eestis detailseid andmeid elukutsete, hariduse, nõutavate oskuste, töötingimuste, perspektiivi ja sissetulekute kohta. Samas võib igaüks leida vajalikud andmed leida näiteks Ameerika Ühendriikide kohta www.bls.gov/oco.

Niisugune andmestik oleks abiks töötajale, kellelt sageli küsitakse palgasoovi ja tööandjale, kes peab oma projektide elluviimisel töötajate palgatasemetega arvestama. Kindlasti aitaks see hinnata spetsialistide pakkumise jätkusuutlikkust tööjõuturul. Kaudselt aitaks niisuguste andmete avalik kättesaadavus motiveerida koolis õppivaid praktilisi ja pragmaatilisi noormehi, kelle jaoks õppimiseks tehtavad pingutused ja tasu selle eest on ilmselgelt tasakaalust väljas. Selle tulemusena kaotame me suure osa kogukonna potentsiaalset.

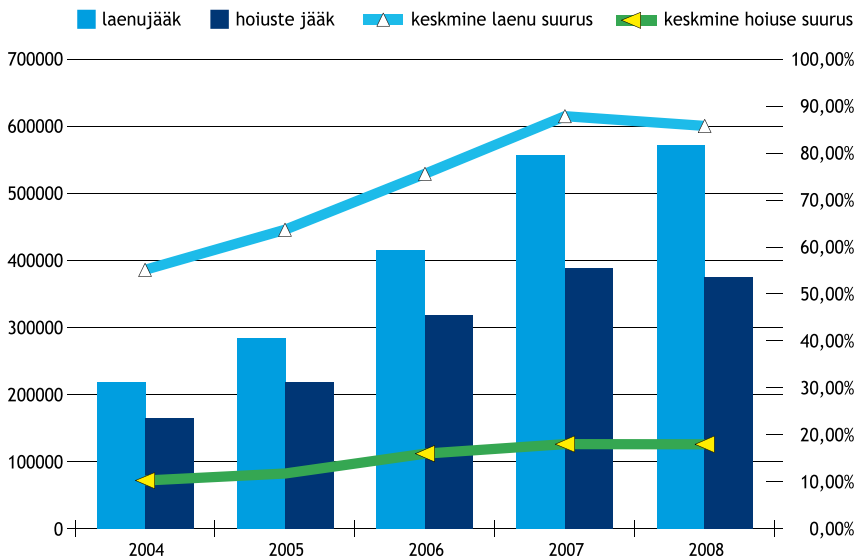
Keskmine palk majandusharude lõikes

Laenud ja säästud

2008. aasta lõpuks oli Hiiumaa elanike ja ettevõtete kogu laenujääk kasvanud 572,0 miljoni kroonini. Keskmine laenu suurus oli 85,8 tuhat krooni. Kokku moodustas Hiiumaa summaarne laenujääk 0,22% Eesti laenujäägist. Samal ajal küündis summaarne hoiuste jääk 375,8 miljoni kroonini, mis moodustas kogu Eesti hoiuste jäägist 0,27%. Keskmine hoiuis oli 18,0 tuhat krooni. Võrdluseks olgu toodud, et Hiiumaa elanike arv moodustab Eesti elanike koguarvust 0,75%.

Laenude ja hoiuste summaarsed jäägid aastalõpu seisuga

Hinnanguliselt on Hiiumaal elanikud ja ettevõtted võtnud 6700 laenu ja pankades on 21 000 erinevat hoiust.

Laenude ja sääste võrreldes on selge, et hiidlaste ja Hiiumaa ettevõtete käsutuses olevatest vabadest vahenditest ei piisa saare kogukonna rahavajaduse katmiseks. Lisaks sellele on hoiustatav raha jagunenud suure arvu hoiustajate vahel. Ometi seisab pankades ja teenib tagasihoidlikku intressi 375,8 miljonit krooni. Sama raha on

tagasi laenatud Hiiumaa laenuvõtjatele hoopis teise intressimääraga.

Aegajalt on esile kerkinud idee luua Hiiumaa hoiu-laenuühistu, selleks, et mitte maksta laenuintresse välismaistele pankadele vaid kohalikele hoiustajatele (ka väikehoiustajatele). Usaldusväärne ja toimiv organisatsioon suudaks kindlasti kasvatada praeguste näitajate juures hoiuste mahtu 50 - 80 miljoni kroonini ning selle raha jaoks oleks saare majanduses rakendus olemas.

Hoiu-laenuühistu loomine sõltub meie kõigi suutlikkusest olla usaldusväärne oma rahaasjades, sest riskid, mida niisuguste mahtude juures saadakse endale lubada, on tagasihoidlikud.

Kompetentsusest

Ettevõtluse arenguvõimalused on ennekõike seotud inimeste praktiliste teadmiste ja oskustega midagi luua. Kompetentsus ettevõtluse mõistes tähendab inimeste suutlikkust toimida ettevõttena, osutada konkreetset teenust või toota toodet. Iga ettevõtte on omanäoline ja selles tähenduses ei ole võimalik koolis välja õpetada spetsialiste, kelle oskused vastaksid täpselt ettevõtte vajadustele.

Kompetentsus on praktiline mõiste – ettevõtte kas tuleb oma eesmärkide ja ülesannetega turu poolt määratud raamistus toime või mitte. Äriline kompetentsus on keeruline teadmiste, oskuste ja kogemuste toimiv kogum.

Me võime soovi korral esile tuua tehnoloogilise kompetentsuse juhtimise või turustamisega seotud kompetentsusest, kuid igas üksikus tegutsevas ettevõttes moodustavad nad omanäolise tervikliku toimiva mehhanismi.

Ettevõtlusega seotud kompetentsi ei ole olemas väljaspool ettevõtet. Inimeste teadmised ja oskused vananevad ja ununevad kiiresti. Kui ununevaid teadmisi ja oskusi on võimalik värskendada mõne koolitusega, siis uusi teadmisi ja oskusi peab omandama praktiliselt tegutsedes. Ettevõtte sulgemise järel hakkab kogukonnas olemasolev kompetents kiiresti hääbuma. Hääbumise kiirus sõltub tänapäeval palju rohkem konkreetse valdkonnast toimuvate muudatuste kiirusest ehk teadmiste vananemise kiirusest.

Hiiumaal on välja kujunenud plasti- ja koostetööstuse ning logistikaalased kompetentsid. Plasti- ja koostetööstusega seotud kompetentsid kujunesid esmalt välja kolhooside abitootmiste baasil. Logistikaalase kompetentsi arengu tingis saareline asend. Kiletootmisega seotud kompetents tuli Hiiumaale koos AS-ga Dagoplast.

Mida mitmekesisem on kogukonnas kättesaadav kompetents, seda kohanemisvõimelisem on konkreetne kogukond. Kogukonna ettevõtluse arengut saab üles ehitada ennekõike olemasolevatest kompetentsidest lähtuvalt neid, kas edasi arendades või teistele valdkondadele üle kandes. Näiteks leiavad plasti survevalpressid

rakendust tööstuskeraamika ja pulbermetallurgia toodete valmistamisel.

Hästi ei mõju kompetentside arengule situatsioon, kus töötajad ei ole ettevõttega tihedalt seotud (osaühing, mis kasutab füüsilisest isikust ettevõtjate tööjõudu). See vähendab ühelt poolt ettevõtja riske, kuid teisalt ei soodusta spetsialiseerumist ning sellega kaasnevat panustamist uutesse teadmistesse ja oskustesse.

Viimase 19. aasta jooksul Hiiumaa majanduses toimunud muudatuste käigus on Hiiumaa majanduse mitmekesisus vähenenud ja sellega seotult on vähenenud kogukonna käsutuses olevad kompetentsid. Näiteks kala ja liha töötlemise taaskäivitamine nõuab vajalike teadmiste, oskuste, kontaktide ja kogemuste puudumise tõttu arvestatavaid väljaminekuid. Aastatega, vajalike teadmiste ja oskustega inimeste puudumise tõttu, ei ole taaskäivitamine muutunud lihtsamaks vaid keerulisemaks. Suurinvestorid on alati pidanud oluliseks kohapealse valdkonnale iseloomuliku kompetentsi olemasolu.

Hiiumaa majanduse tuleviku määravad ära:

- kogukonna suutlikkus kasvatada ärikompetents uutes tegevusvaldkondades;
- olemasolevate ettevõtete töötajate kompetentsuse kasv.

Esimene neist on oluline uute ettevõtete loomise seisukohalt, teine olemasolevate ettevõtete konkurentsivõime ja tööhõive tagamise seisukohalt.

IV AVALIK SEKTOR

Aastat 2008 iseloomustab majanduslanguse algus maailmas ja sellega seoses ka Hiiumaal. Oma mõju avaldas majanduslangus ka avalikule sektorile, eriti omavalitsustele.

Riigisektoris jätkusid reformid erinevates riigiasutustes (päästeteenistus, politsei, maa-arhiiv, pensioniamet, tööturuamet, maavalitsus), mis tõi kaasa mitmete ametikohtade ja teenuste viimise mandrile. Hiiu Maavalitsuse haldusalast viidi Haridus- ja Teadusministeeriumi haldamisele Kõpu Internaatkool.

Omavalitsuste koostöö valdkonnas alustati reaalsel tegevust 2005. aastal moodustatud omavalitsuste ühisosalusega äriühingus - OÜ Hiiumaa Prügila. Osäühing taotles 2008. aastal Keskkonna investeringute keskusest (KIK) vahendeid uue jäätmejaama rajamiseks, sest Käina prügila suleti 16. juulil 2009. Taotlus rahastati ning alustati ehitust. Jäätmejaam valmis tähtaegselt 2009. aasta suvel.

Hiiumaa omavalitsustele ühtse jäätmevedaja leidmiseks kuulutati aasta algul välja konkurss. Konkursikomisjon tegi ettepaneku luge-da konkurss luhtunuks, kuna ükski pakutud hinnapakett ei vastanud seadusega kehtestatud nõuetele. Üks pakkumise teinud firma ei olnud HOLi otsusega rahul ja vaidlustas selle kohtus. 2008. aastal ei jõudnud kohtuvaidlus lõpule.

2008.a.varasuvel lõpetas Hiiumaa Tarbijate Ühistu oma poebussi tegevuse kui kahjumliku ning pani bussi müüki. Nelja valla otsusel ostis HOL poebussi ja leidis ka operaatori - A-Selver AS. Suvel käivitus poebussi tegevus taas.

2008. a. alguses moodustas HOL omavalitsuspiire ületavate kogu maakonda puudutavate sotsiaalvaldkonna teemade käsitlemiseks sotsiaalkomisjoni. Komisjoni liikmeteks on omavalitsuste sotsiaal-nõunikud ja maavalitsuse esindaja. Komisjon suuremaks tegevuseks oli maakonna sotsiaalvaldkonna arengukava koostamine. Arengukava valmis 2009. aasta kevadel.

Oluliseks arutlusteemaks 2008. a. oli omavalitsusliidus amortiseerunud Tohvi Hooldekodu tulevik. Hooldekodu on ainus üldhooldust pakkuv asutus Hiimaal ja kuulub Emmaste vallale. Kaaluti ühise sihtasutuse moodustamist ja muidki variante, kuid sügisel jõuti üksmeelele, et Emmaste vald taotleb renoveerimise rahastust KOIT kava II-st voorust ning teised omavalitsused toetavad seda.

Aasta lõpul majanduslangus süvenes ja omavalitsustes tõi see kaasa kulude vähendamise vähenenud tulude tingimustes. See avaldas negatiivset mõju tööhõivele omavalitsussektoris.

(Jüri Lauter, Hiiumaa Omavalitsuste Liit)

Emmaste vald

Traditsiooniliselt on aga Emmaste valda iseloomustanud tasakaalustatud areng ja vallajuhtide soov oma valla kodanikke teenida parimate tavade vaimus. Valla arengukavas kinnitatud tegevuste elluviimiseks oli vald sunnitud riigi poolt ärajäetud investeeringute korvamiseks võtma laenu. Nii teostati 2008 aastal investeeringuid 4459 tuhat krooni. Lõpetati Emmaste Lasteaia õueala rekonstrueerimistööd, renoveeriti valla teid. KIK-i projektist saadud vahenditega lõpetati Külama prügila sulgemine ja renoveeriti Tärkma pumbamaja. Emmaste keskuses lõpetati minispordiväljaku ehitamine ja alustati Emmaste Spordihoone rekonstrueerimistöödega. Põhjalikult uuendati Emmaste Põhikooli staadionimaja ja suures osas valmis väliõppeklass. Valmistati ette Emmaste noortekeskuse taotlus.

Palju on aasta jooksul äratehtud valla kultuuri- ja sotsiaalelu arendamiseks. Mitmed üritused on muutunud juba traditsioonilisteks ja jätkuvad kindlasti ka tulevikus.

(Emmaste valla 2008. aasta majandusaasta aruanne, väljavõte vallavanema pöördumisest)

Kõrgessaare vald

2008. aastal laekus Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumilt teede renoveerimiseks 1 569 300 kr (teostati suuremate aukude remont ja kaeti kivine osa kruusaga järgmistel teedel - Paope vana tee ca 250 m, Jõeranna küla tee 1000 m, Paope küla tee (farmist

Kruusini) 330 m, Paope küla tee (Paope I juures) 120 m, Otste tee (Lauka - Kõrmi) 700 m, Paope ranna tee 400 m, Luidja ranna tee 180 m; ehitati välja teetasku Kõrgessaare alevikus Jõeranna poole väljavõidul hüdrandi juurde; ehitati kulumiskiht Kalana kruusateele ja Hirmuste kruusateele; remonditi löökauke Laukal ja Kõrgessaares).

Keskkonnainvesteeringute Keskus toetas Kõrgessaare vallas järgmiste projektide läbiviimist:

- “Kõrgessaare reoveepuhasti puhastussõlme rajamine” 106 200 kr (2007 aasta projekti lõpetamine; kogumaksumus 590 tuh.kr, sellest valla omafinantseerimine 59 tuh.kr, valmis puhastussõlm 100 m³/d; V=150m³);
- “Kõrgessaare aleviku jääkmuda tahendusplandrite rajamine” 339 736 kr (2007 aasta projekti lõpetamine; kogumaksumus 5441,8 tuh.kr, sellest valla omafinantseerimine 544,2 tuh.kr; valmisid tahendusplandid 1440 m²);
- “Kõrgessaare vallas jäätmete kogumiskohtadesse prügimajade rajamine” 416 816,27 kr (viidi ellu 2008 a jooksul, kokku projekti maksumus 467 329 kr, valmisid 9 prügimaja, mis paigaldati valla erinevatesse piirkondadesse);
- “Kõrgessaare aleviku veehoiuala moodustamine “ 73 800 kr.

Külade vesivarustust arendati „Hajaasutuse veeprogrammi“ vahenditega 500 000 kr ulatuses.

Kultuuriministeerium- Kõrgessaare mõisaparki vabaõhulava 500 000 kr (viidi ellu 2008 a jooksul, kokku projekti maksumus 957 tuh.kr)

Haridus- ja teadusministeerium toetas järgmisi projekte:

- Lauka Põhikooli staadion 125 000 kr (2007 aastal alustatud projekt. 2007a. toetas Kultuuriministeerium töid mahus 2 milj kr; selle raha eest ka töid teostati; 2008 a. teostati töid kokku summas 882,5 tuh.kr. Selles, staadioni renoveerimistöde II etapis, sai staadion asfaltbetoonkatte TAB 12 I. Kokku on staadioni eeldatav maksumus 8,3 milj kr);

- Lasteaed Vigri sõimerühma ja käeliste tegevuste sanitaarruumide remont 150 000 kr (viidi ellu 2008 a jooksul, kokku projekti maksumus 151,8 tuh.kr);
- Lauka Põhikooli õpilaskodu 150 000 kr.

Muinsuskaitse amet toetas Ristna majakakompleksi, Malvaste õigekabeli, Reigi kiriku ja Kõrgessaare mõisaaida remondi ja arendamisega seotud töid. Jätkus Kõrgessaare tuletornidega seotud projektide elluviimine.

Valla spordi- ja kultuuriüritusi toetasid Eesti Kultuurkapital, Rahvakultuuri Arenduskeskus ja Sotsiaalministeerium.

Samuti arendati vallas Euroopa Sotsiaalfondi projekti „Pikaajalistele töötutele mõeldud tööharjutuskeskuse väljaarendamine Kõrgessaare vallas” raames välja töötutele mõeldud tööharjutuskeskus.

Käina vald

Käina Gümnaasiumi rekonstrueerimise projekti rahastamisotsused langetati 2008. aasta alguses. Riigihanke võitjaks osutus AS Facio Ehitus. Kooli ehitusprojekt jaotati oma teostuselt kaheks etapiks. Esimene etapp hõlmas endas endise internaaditiiva sisetöid koos kõikide kommunikatsioonidega. Tööd pidid lõppema 01. novembriks 2008. a, juhtus aga nii, et ehitaja allkirjastas lepingu alles juulis ning töödega alustati augustis. Esimese etapi tööd lõpetati kahekuisel hiline misega aasta lõpus. Koolitöö toimus ehituse ajal ajutistes klassiruumides, milleks olid kujundatud kõikvõimalikud fuajeed ja koridori otsad, kolm algklassi õppisid kultuurikeskuses (Mäe tn 2) Kaunite Kunstide Kooli ruumides. Kooli rekonstrueerimise II etapp teostatakse 2009 aastal. Kokku on projekti rahaline maht ca 30 milj krooni.

Käina Lasteaia sisehoovis on igal rühmal oma mänguväljak ja üks hooviosa on kõigile kasutamiseks. Seal asuvad turnimislinnakud, karussell, mängumaja ja jalgrattatee. Haridusministeeriumist saadud toetusraha (500 tuhat krooni) kasutati lasteaia jalgrattatee korrastamiseks. Ühtlasi rajati ka tee äärde seni puudunud valgustus. Välisvalgustust uuendati ka maja ees parkla valgustamiseks.

2008. aastal valmisid ambulatooriumi II korrusel 5 munitsipaalkorterit. Aasta alguses sõlmiti kõikide korterite kasutamiseks üürilepingud noorte peredega. Ambulatooriumi ja apteegi hoonete kasutusintensiivsus kasvas oluliselt, mis nõudis parkimisvõimaluste laiendamist. Parklat laiendati osaliselt haljasala arvelt. Koos parklaga rekonstrueeriti ka tänavavalgustus.

2008 aastal asutati Männamaal peale külavanema valimisi külaselts. Valla poolt käidi kooskõlastatult OÜ Honga'ga välja ideelahend, mille kohaselt pool ettevõttele kuuluvast büroohoonest ehitatakse ringi raamatukogu teeninduspunkti, noortekeskuse kui ka külaseltsi tarvis. Aasta lõpuks oli notari poolt ettevalmistatud ka hoonestusõiguse seadmise lepingu idee teostamiseks. Lepingu sõlmimine peatati kahel põhjusel: külaseltsi tegevuse raugemine; majanduslanguse esimeste tundemärkide ilmumine.

Käina ujula on valla 100%-lise osalusega äriettevõtte, OÜ Neli Aastaaega, omandis. Ujula on Hiiumaa suurima eelarvemahuga spordiobjekt. Käina Vallavalitsus doteeris Käina ujula majandamist 2008 eelarveaastal 700 tuhat krooniga. 2008. aastal koondati ujula juhataja ja juhataja igapäevased ülesanded jaotati administraatorite vahel ära. Soojusauditi käigus selgus, et ujulasse ehitusajal paigaldatud ventilatsiooniseade ei tööta korralikult. Tellitud ekspertiisi tegi ettepaneku ventilatsiooniseade välja vahetada uuema tehnoloogiaga varustatud ventilatsiooniseadme vastu. Arvutuslik kokkuhoid on 200 tuhat krooni aastas. Seadme vahetamiseks eraldas Käina Vallavalitsus 730 tuhat krooni.

Vaadati läbi ning täiendati Käina valla arengukava. Arengukava lisa toodud investeeringute plaan vaadati läbi ning korrigeeriti vastavalt eelarveaastal tegelikult teostatud tööde mahule. Täiendus tõi kaasa kavasolevate järgnevate aastate investeeringumahtude muudatused.

Kärdla linn

2008. aasta oli Kärdla linnale kokkuvõttes edukas. Tulumaksu kasv oli 13% ja sellest lähtuvalt teostati ka hulgaliselt vajalikke investeeringuid: valmis sai viimane koolihoone „Teabemaja“ millega sai läbi

pikk ja kulukas koolihoonete renoveerimisprojekt, remonditi Põllu ja Tiigi tänav ning alustati Kärkla veevärgi ehituse teise etapiga.

2008 aastal oli ka linna hallatavates asutustes 10% palgatõus millest lasteaiade õpetajate palgakasv oli 39,4%. Kärkla ranna maa-aladest saadi linna munitsipaalomandisse 85% maaüksustest, riigi omandisse jäi veel ainult endise naftabaasi alune maa.

Kärkla linna 2008. a eelarvehendite jääk oli 3,575 tuhat krooni mis suunati 2009. aasta eelarvesse.

Suuremateks kitsaskohtadeks oli aastalõpus alanud majandussurutis mis pani raskesse olukorda 2009 aasta eelarve koostamise ja 2009. aasta eelarve kinnitati alles märtsis.

Tänaseks suurimaks väljakutseks on esiteks majanduse surutise tingimustes kõikide teenuste säilitamine ja arengu seisukohalt Kärkla sadamaga seotud investeeringud.

Pühalepa vald

Pühalepa vald lähtus 2008. aastal oma tegevuste elluviimisel valla 2007-2013 arengukavas kajastatust ja koostas Pühalepa valla edasised arengusuunad, millised on kajastatud uues vastuvõetud valla 2009-2014 arengukavas. Arenguvisiooni kohaselt peab vald olema oma elanikele ja ettevõtjatele konkurentsivõimelist elu- ja ettevõtluskeskkonda pakkuv omavalitsus, kus väärtustatakse säästvat arengut ja head looduslikku elukeskkonda.

Algatatud on Pühalepa valla keskosa üldplaneering ja selle osa strateegilise keskkonnamõju hindamine (21.03.2006 otsus nr 60), kehtestamine 2009. aastal.

2008. aastal paigaldati tulevalveseadmed kõikidesse valla allasutuste ruumidesse, jätkati Paluküla Tervisespordikeskuse, Hellamaa Perekeskuse, Partsi tuuliku, Palade staadioni ja Soera talumuseumi arendamist.

Suuremateks investeeringuteks teedesse olid tööd Palade võimla sisesõidutee, Värssu külatee, Hiessaare külatee, Viilupi tee, Liiva tee

ja Hilleste - Hellamaa parendamisel.

Valminud on Suuremõisa kõnnitee valgustus ja Palade - Kullipesa lasteaia tänavavalgustuse ehitusprojektid, koos sellega saab püsiva elektrivarustuse Palade surnuaed.

2008. esitati taotlus KIK-le Suuremõisas nelja vallale kuuluva hoone: ait-kuivati, juustukoda, spordihoone, noortekeskus küttesüsteemi kohandamine maaküttele.

2008. aastal remonditi kaks vallale kuuluvat munitsipaalkorterit. Samuti alustati vesivarustuse ja kanalisatsiooni väljaehitustöödega Suuremõisas, „Hajaasustuse veeprogramm“ toetusega Alal ja Saklas.

Prügikogumispunktid on rajatud Suuremõisa, Lõpe, Vilivalla, Nõmba ja Hellamaa küladesse.

Alustati Hellamaa puhkekoha väljaehitamise esimese etapi elluviimist.

Samuti ehitati koolimajale uus katus ja taastati olemasolev loomulik ventilatsioonil põhinev ventilatsioonisüsteem. Suuremõisas rekonstrueeriti Noortekeskuse ja spordihoone esised väljakud.

Alates 2008. aastast töötab valla koolides sotsiaalpedagoog.

Hiiumaa omavalitsused võrdluses Eesti omavalitsustega

Alljärgnev tabel on väljavõte Rahandusministeeriumi poolt koostatud Eesti omavalitsuste finantsraportist. Emapilgul vastuolulisele andmestikule leidub alati mõistlik seletus. Näiteks hoolimata rahvaarvu vähenemisest suureneb enamuses Eesti omavalitsustest maksumaksjate arv. Põhjuseks on see, et väheneb oluliselt laste ja noorte osakaal rahvastikus.

	Emmaste vald	Kõrgessaare vald	Käina vald	Kärdla linn	Pühalepa vald
Elanike arv	väheneb keskmiselt	väheneb kiiremini kui keskmiselt	väheneb kiiremini kui keskmiselt	väheneb kiiremini kui keskmiselt	väheneb kiiremini kui keskmiselt
Maksumaksjate arv	kasvab kiiremini kui keskmiselt	väheneb	kasvab kiiremini kui keskmiselt	kasvab keskmise kiirusega	kasvab kiiremini kui keskmiselt
Eelarve puhastulude kasv	keskmine	keskmine	keskmine	keskmine	keskmine
Vabatulud elaniku kohta	kõrge	keskmine	keskmine	keskmine	keskmine
Omavahenditest tehtavate investeeringute osakaal kuludes	keskmine	keskmine	kõrge	keskmine	madal
Kaasfinantseerimise võimekus	keskmine	keskmine	hea	keskmine	keskmine
Võlakoormus	keskmine	keskmine	keskmine	keskmine	madal
Eelarve puudujääk/ülejääk	puudujääk	ülejääk	puudujääk	puudujääk	ülejääk
Likviidsus	keskmine	madal	keskmine	keskmine	kõrge
Arengusuutlikkus	kõrge	madal	keskmine	madal	keskmine
Finantssuutlikkus	keskmine	keskmine	kõrge	keskmine	kõrge

V PROGNOOSID JÄRGNEVATEKS AASTATEKS

Sõltumata faktist, kas Eesti võetakse eurotsooni vastu, tuleb meil lahendada peamine probleem - kuidas suurendada nõudlust Hiiumaal ja Eestis toodetud kaupade järele. Meie majanduse kasv ja heaervis sõltub sellest kui kiiresti õnnestub meil seda lahendada.

90ndate aastate alguseni oli Euroopas populaarne mõtteviis, et riik ja omavalitsuste tugi ettevõtlusele piirub ainult infrastruktuuri korralduse ja arendamisega ning inimestele suunatud üldist huvi pakuvate teenuste (haridus, arstiabi, sotsiaalhoolekanne, turvalisus) osutamisega.

Ülemaailmse majanduskonkurentsi tihenemine on endaga kaasa toonud muudatuse mõtteviisis. Praegu kulutab Saksamaa föderaalvalitsus ja liidumaad olulise osa infrastruktuuri arengule planeeritud rahadest ettevõtjate, avaliku sektori ning teadus- ja arendusastutuste omavahelise koostöö arendamisele. Sarnaselt käituvad paljud teised maailma riigid.

Omavahelise koostöö arendamine toob kaasa muutused allhangeturgudel. Kiirenev tootearendus, uued materjalid ja tehnoloogiad ning ettevõtete omavaheline seotus ühe väärtusahela (tooteahela) raames jätab väikesed koostööga mitteseotud ettevõtjad nukraste seisuga.

Hiiumaa majanduse käekäik sõltub Eesti majanduse käekäigust, kuid mitte ainult. Suur ekspordi osakaal kohalikus tööstuses seob Hiiumaad palju rohkem Skandinaavia majanduse käekäiguga maailmas. Hiiumaa ettevõtjate soov oma ettevõtete Skandinaaviasse suunatud turge ja tooteid laiendada annab lootust, et koos Põhjamaade majanduse kasvuga hakkab taas kasvama Hiiumaa majandus.

Järgnevate aastate jooksul on Hiiumaa kogukonnal võimalus kasutada ära ettevõtluse, teenuste ja infrastruktuuri arendamiseks koostöömeetmete raames umbes 80 miljonit krooni. Kui palju kulutatud vahenditest realiseerub uute ettevõtete, toodete ja teenustena sõltub ennekõike meist endist koostöömeetmete rakendajana.

Lisaks eelpool mainitud summadele on Läänemere rannikualade ja saarte programmi vahenditest võimalik taotleda koostöös teiste piirkondadega vahendeid veel vähemalt samas suurusjärgus. Põhiküsimuseks on: „Kuidas kättesaadavaid vahendeid kõige suurema tootlikkusega investeerida?“. Ühiselt ei ole me veel jõudnud selle küsimuse esitamiseni.

Eesti majandusele ennustatakse pikaajalist madalseisu. Peamiseks põhjuseks vedava majandusvaldkonna (konkurentsieelise) puudumine, kõrge laenukoormus ja kinnisvaramulliga kaasnenud suur kapitalikadu.

Ülemaailmsete majandusjõujoonte muutumise aeg on prognooside tegemise tõeline „hapukurgi“ hooaeg, sest kõik, mis oli enne ei kehti enam. Hiiumaa kogukonna ja majanduse saatus sõltub ennekõike sellest, kuidas me suudame oma inimestel toad sooja ja kõhud täis hoida ning oma lapsed (vastavalt nende suutlikkusele) koolitada.

VI HIIUMAA EDUKAD ETTEVÕTTED

OÜ ASS-TRANSPORT
 OÜ Best Holding
 AS B-plast
 AS Dagöplast
 OÜ KEMEHH
 OÜ Kärkla Apteek
 Lauka Saeveski OÜ
 LeVa AS
 OÜ Matto Maad
 OÜ Meritik

Aasta tegija 2008 - AS Dagöplast

Hiiumaa ühe suurema tööstusettevõttena ja tööandjana suutis ettevõtte näidata stabiilset tulemuslikkust ning teha ettevalmistusi laienemiseks.

Aasta investeerija 2008 - A-Selver AS

2008. suve hakul avatud Hiiumaa Selver oli vaieldamatult suurimaks investeerimisobjektiks Hiiumaal.

Aasta alustaja 2008 - OÜ Isabella Mööbel

Tarbekaupade müük on Hiiumaal tõeline väljakutse. Ometi on Isabella Mööbel suutnud näidata stabiilsust ja Hiiumaa tingimustes head valikut. Jääb ainult loota, et ettevõtjal oleks piisavalt energiat ja jõudu tulemaks toime majandussurutisest tulenevate väljakutsetega.

Hiiumaa edukate ettevõtete väljaselgitamiseks reastatakse ettevõtted käibe, käibe kasvu, kasumi, kasumi kasvu, omakapitali tootlikkuse ja palgakulu järgi. Palgakulu alusel hinnatakse ettevõtja olulisust tööandjana Hiiumaa kogukonna jaoks.

VII KOKKUVÕTE

2008. aastal Eesti majanduse seisakuga kaasnes sisenõudluse oluline vähenemine. Sügisel lisab aeglustub Eesti majandus veelgi, Ameerika Ühendriikidest alguse saanud finantskriisi ja sellele järgnev ülemaailmne majanduskriisi jõuavad Hiiumaale praktiliselt kohe. Talve hakul pannakse valmis kriisiplaanid. Töötuse tase kerkib aasta jooksul aegamisi. Ettevõtjates võtab maad ebakindlus tuleviku suhtes ja konservatiivne meelelaad.

Langevad kinnisvarahinnad põletasid ennekõike nende ettevõtjate sääste, kes soovisid viimasel hetkel näiliselt lõputuna kasvaval kinnisvaraturul kaasa lüüa. Kaduma läksid vahendid, mis kuluksid hädasti ära ettevõtete arendamiseks.

Iga piirkonna, regiooni või riigi majanduse konkurentsivõime põhiküsimus on „Mida te oskate teha kvaliteetsemalt, paremini, odavamalt kui teie konkurendid?“. Praegu on Hiiumaa vastused: me oskame töödelda plasti, erinevaid esemeid komplekteerida ja saarel elades oleme õppinud pikaajaliselt kodust eemal olles hakkama saama. Praegu hoiavad Hiiumaa majandust üleval plasti- ja koosteetevõtted ning transpordiga tegelevad ettevõtted. Hoolimata tagasilöökidest peab Hiiumaa majanduse tuum veel vastu ja see lubab mõningase optimismiga tulevikku vaadata.

Positiivne on seegi, et 2008. aasta sügisel otsustasid Hiiumaa ettevõtjad ellu kutsuda projekti „Hiiumaa tööstusklastri algatus“.

Murelikuks teeb asjaolu, et uusi tööstusettevõtteid ja nendega seotud töökohti juurde ei teki. Statistikaameti andmetel vähenes töökohtade arv Hiiumaal 200 töökoha võrra. Olukord on halb igal pool ja nii on paljud linna või Soome tööle läinud inimesed kodusaaarel tagasi. Tööjõukitsikus, millest veel 2007. aastal räägiti, on möödas. Üha põletavamaks muutub küsimus, kust leida tööd kõigile neile Hiiumaal elavatele inimestele, kel seda pole.

Kokkuvõttes, arvestades meie ümber toimuvat, võib 2008. aastat pidada Hiiumaa majanduse jaoks rahuldavaks. See,

missugused tulevad järgnevad aastad sõltub meie ettevõtjate suutlikkusest arendada oma ettevõtteid, leida uusi turge ning alustavate ettevõtjate võimekusest asutada uusi ekspordile suunatud ja kiiresti kasvavaid ettevõtteid.

Koostajad:

Hiiumaa Ettevõtjate Liit
Põllu 32, 92412 Kärkla,
Telefon: 502 4514
E-post: tanel@faasion.ee

Swedbank Kärkla kontor
Keskväljak 5A, 92413 Kärkla
E-post: elmo.harjak@swedbank.ee
www.swedbank.ee

Sihtasutus Tuuru
Vabrikuväljak 1, 92411 Kärkla
Telefon: 462 2800
E-post: info@tuuru.edu.ee
www.tuuru.edu.ee

Allikad:

Äriregistri teabesüsteem www.rik.ee
Statistikaameti regionaalstatistika andmebaas www.stat.ee
Eesti Pank rahandusstatistika www.eestipank.info
Hiiumaa Arvudes 2008
Emmaste valla 2008. aasta majandusaasta aruanne
Kõrgessaare valla 2008. aasta majandusaasta aruanne
Käina valla 2008. aasta konsolideerimisgrupi majandusaasta aruanne
Kärkla linna 2008. aasta konsolideerimisgrupi majandusaasta aruanne
Pühalepa valla 2008. aasta majandusaasta aruanne
MTÜ Hiiumaa Turismiliit majandusaasta aruanne 2008

Kujundus, küljendus ja trükk: OÜ Recado Media